

FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY PALACKÉHO V OLOMOUCI

KATEDRA ŽURNALISTIKY

**REFLEXE ODSUNU NĚMCŮ V RUDÉM PRÁVU
A SVOBODNÝCH NOVINÁCH V OBDOBÍ
OD KVĚTNA DO PROSINCE 1945**

Bakalářská diplomová práce

Nikola VALOVÁ

Vedoucí práce: PhDr. Petr Orság, Ph.D.

Olomouc 2014

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto práci zpracovala samostatně a všechny použité prameny a literaturu jsem řádně uvedla v bibliografii. Tato bakalářská práce má 114 213 znaků.

V Olomouci dne 7. dubna 2014.

Poděkování:

Ráda bych poděkovala vedoucímu práce PhDr. Petru Orságovi, Ph.D. za odbornou pomoc, podnětné připomínky a trpělivé vedení při zpracování bakalářské práce.

Anotace

Katedra žurnalistiky

Filozofická fakulta, Univerzita Palackého v Olomouci

Autor: Nikola Valová

Vedoucí práce: PhDr. Petr Orság, Ph.D.

Název: Reflexe odsunu Němců v Rudém právu a Svobodných novinách
v období od května do prosince 1945

Anotace: Tato bakalářská práce se zabývá deníky Rudé právo a Svobodné noviny. Cílem práce je zachytit mediální reflexi německé otázky a odsunu Němců v těchto denících v období od května do prosince 1945, porovnat ji na základě historickosrovnávací metody a konfrontovat se současným stavem znalostí, který nabízí odborná literatura. Práce je doplněná o historický kontext česko-německých vztahů, situací a médií v poválečném Československu a charakteristiku obou deníků. Analýza vychází ze studia článků Rudého práva a Svobodných novin v daném období.

Klíčová slova: česko-německé vztahy, odsun Němců, Rudé právo, Svobodné noviny, poválečné Československo, československá média 1945-1948

Summary

Department of journalism

Faculty of Arts, Palacký University Olomouc

Author: Nikola Valová

Supervisor: PhDr. Petr Orság, Ph.D.

Title: A portrait of the transfer of Germans in Rudé právo newspaper and Svobodné noviny newspaper from May to December 1945

Summary: This bachelor's thesis deals with dailies, namely Rudé právo and Svobodné noviny. The aim of this work is to capture the media reflection of the German question and transfer of Germans as represented in the dailies in the period from May to December 1945 and to compare it on the basis of historical comparative method also with the contemporary level of knowledge, which reference books offer. The work includes the historical context of the Czech-German relations, the situation and the media in post-war Czechoslovakia and the characteristics of both newspapers. The analysis is based on the study of the articles of the Rudé právo newspaper and Svobodné noviny newspaper during the given period.

Key words: Czech-German relations, transfer of Germans, Rudé právo, Svobodné noviny, post-war Czechoslovakia, Czechoslovakian media 1945-1948

Obsah

1. ÚVOD	5
2. METODOLOGIE.....	7
2.1. CÍL PRÁCE A POUŽITÉ METODY	7
2.2. KRITIKA PRAMENŮ	9
3. HISTORICKÝ VÝVOJ ČESKO-NĚMECKÝCH VZTAHŮ.....	12
3.1. VÝVOJ VZTAHŮ DO 1. SVĚTOVÉ VÁLKY	12
3.2. ČESKO-NĚMECKÉ SOUŽITÍ VE 20. STOLETÍ	13
3.3. PROTEKTORÁT ČECHY A MORAVA	14
3.4. MYŠLENKA ODSUNU	15
4. POVÁLEČNÉ ČESKOSLOVENSKO	17
4.1. POLITIKA NOVÉHO STÁTU	17
4.2. MÉDIA V OSVOBOZENÉM ČESKOSLOVENSKU	20
5. CHARAKTERISTIKA ZKOUMANÝCH PERIODIK	23
5.1. RUDÉ PRÁVO	23
5.1.1 <i>Historie</i>	23
5.1.2 <i>Koncepce a obsah</i>	24
5.2. SVOBODNÉ NOVINY	25
5.2.1. <i>Historie</i>	25
5.2.2. <i>Koncepce a obsah</i>	27
6. REFLEXE ODSUNU NĚMCŮ V RUDÉM PŘÁVU A SVOBODNÝCH NOVINÁCH	28
6.1. PROTINĚMECKÁ NÁLADA.....	28
6.1.1. <i>Krásné Březno</i>	31
6.2. ČESKO-NĚMECKÉ VZTAHY V HISTORICKÉM KONTEXTU	33
6.3. ODSUN NĚMCŮ.....	36
6.4. „DIVOKÝ ODSUN“	41
6.5. POSTUPIMSKÁ KONFERENCE	45
6.6. OD POSTUPIMI DO KONCE ROKU 1945	47
7. ZÁVĚR.....	52
8. BIBLIOGRAFIE	56
8.1. PRAMENY	56
8.2. LITERATURA.....	56
8.3. INTERNETOVÉ ZDROJE	58
PŘÍLOHY	59
SEZNAM PŘÍLOH	59

PŘÍLOHA Č. 1: PROTOKOL Z KONFERENCE PŘEDSTAVITELŮ TŘÍ VELMOCÍ V POSTUPIMI 2. SRPNA 1945	60
PŘÍLOHA Č. 2: SEZNAM POUŽITÝCH ČLÁNKŮ Z DENÍKU RUDÉ PRAVO	61
PŘÍLOHA Č. 3: SEZNAM POUŽITÝCH ČLÁNKŮ Z DENÍKU SVOBODNÉ NOVINY	64

1. Úvod

Odsun Němců z Československa je jednou z nejcitlivějších kapitol našich dějin, která dodnes není uzavřena. V současné době se odsun dostává do středu debat především v souvislosti s Benešovými dekrety, které zůstávají v českém právním systému stále v platnosti. Jejich zrušením, o které usilují zástupci sudetských Němců, by si německá strana mohla nárokovat bývalý majetek i uznání neoprávněnosti odsunu.

Možnost objektivně posoudit poválečné události v Československu zůstává i nadále obtížná. Především je třeba si uvědomit, že praxe tehdejší mezinárodní politiky se lišila a odsun obyvatel patřil k jednomu z praktikovaných řešení menšinových sporů. Schopnost určit rozsah samotného odsunu Němců se zmenšuje také kvůli nedostatečné evidenci a zmatku, který v poválečných měsících panoval. Počty odsunutých i počty mrtvých se značně liší již v dobových záznamech, proto je přesné číslo těžko určitelné i dnes. Různorodá interpretace je znát i na samotném označení této události, neboť zatímco Češi ji nazývají „odsunem“, Němci se přiklánějí k „vyhnání“.¹ Budeme-li chtít srovnání s dobovým označováním, pak se v našem zkoumaném tisku mluvilo především o „odsunu“, stejně tak se ale používal i značně pejorativní výraz „očista“. „*Naše komunistická strana zastává jasné stanovisko, že očista v pohraničí musí být důslednou a že je třeba odsun Němců provést přes všechny překážky.*“²

Chceme-li pochopit důležitost a význam, který odsun Němců pro poválečné Československo měl, je pro nás smýšlení lidí té doby významným zdrojem informací. Tisk měl na utváření představ a názorů veřejnosti velký podíl, neboť byl součástí kulturního a politického systému a persvazivní funkce byla znatelná nejen v publicistice, ale i ve zpravodajství. Přesto nebyla dosud tisku třetí republiky věnována dostatečná pozornost a toto období stále nabízí početné možnosti dalšího zkoumání. Otázkou, která mě tedy zajímala na začátku mé práce a kterou jsem si dala za cíl odpovědět, bylo, jak poválečná tištěná média interpretovala problém odsunu a jestli se mediální informace lišily od skutečných faktů.

Práce je rozčleněná do tří hlavních kapitol, dále dělených na dílčí podkapitoly. První dvě kapitoly, *Historický vývoj česko-německých vztahů* a *Poválečné Československo*, jsou součástí teoretické části, která čtenáři nabízí stručný vhled do historických souvislostí s daným tématem, do vývoje česko-německých vztahů a do událostí, na které později často

---

¹ Beneš, Z. 2002: 219.

² (red). Ještě k otázce odsunutí Němců z Československa. *Rudé právo*, 27. 9. 1945, č. 120, s. 2.

navazují ukázky v praktické části. Ačkoli nemám v této práci tolik prostoru, abych mohla historii česko-německých vztahů pojmout obsírněji (a není to ani náplní mé práce), považuji za důležité seznámit čtenáře alespoň obrysově s vývojem soužití Čechů a Němců. V druhé kapitole popíšu politiku obnoveného Československa a poválečnou restrukturalizaci médií. Poté charakterizuji zkoumané deníky z hlediska jejich historie a podoby v klíčovém období.

Praktická část je zahrnuta v kapitole *Reflexe odsunu Němců v Rudém právu a Svobodných novinách*, kterou jsem dále rozdělila podle menších témat, jimiž se hodlám zabývat. Vedle samotného odsunu Němců, fáze „divokého odsunu“, postupimské konference a období od Postupimi do konce roku 1945, které mají s tématem bezprostřední souvislost, jsem do rozboru zahrnula i otázku protiněmeckých nálad, neboť je nedílnou součástí konečného aktu odsunu. Zaměření na události v Ústí nad Labem jsem zvolila z důvodu názorné ukázky toho, jakým způsobem vláda a tisk podněcovaly protiněmeckou atmosféru. Výbuch v Krásném Březně navíc bývá interpretován jako záminka k podnícení odsunu Němců. V další podkapitole této části se budu zabývat historickými souvislostmi česko-německých vztahů, které se v tisku objevily, a jejich návazností na směřování společnosti k socialismu. Dějinné ospravedlnění odsunu bylo důležitou součástí tehdejšího pohledu na sudetoněmeckou problematiku, tudíž i já považuji za důležité se tímto aspektem ve své práci zabývat.

2. Metodologie

2.1. Cíl práce a použité metody

Za cíl své práce si kladu popis reflexe odsunu německého obyvatelstva z území Československé republiky v kontextu česko-německých vztahů v denících Rudé právo a Svobodné noviny v období od května do prosince 1945. Rozborem článků týkajících se poválečné situace Němců se pokusím odpovědět na otázku, jak zkoumaná média interpretovala odsun Němců a témata s ním spojená, a tudíž jak související události prezentovala veřejnosti. Ve své práci ponechám stranou problematiku maďarské menšiny na Slovensku, neboť zaprvé není v rozsahových možnostech práce ji do analýzy zahrnout a zadruhé se zkoumaný tisk maďarskou otázkou nezabýval.

Provedení odsunu Němců v době od května do srpna 1945 bylo na dlouhou dobu uzavřené, nediskutovatelné téma. Excesy srovnatelné s nacistickými metodami, fyzické i psychické týrání i násilnosti Rudé armády a Revolučních gard si vyžádaly tisíce obětí, které mnohdy končily v neoznačených hromadných hrobech. Až do konce roku 1945 probíhal odsun německého obyvatelstva neorganizovaně, to znamená bez pevného vymezení spojeneckými velmocemi. V práci se budu zajímat, jestli zkoumané deníky tyto v té době aktuální události reflektovaly a pokud ano, jaký názor si na ně vytvořily, přičemž předpokládám, že nevystaví odsun Němců kritice. Součástí analýzy bude i srovnání s fakty, které nabízí současná odborná literatura. Rovněž se pokusím zachytit shodné prvky ve výkladu obou deníků i jejich odlišnosti. Tyto jednotlivé aspekty, jimiž se budu v rámci mého tématu zabývat, mi pomůžou sestavit komplexní obraz odsunu Němců, který byl ve stanovených denících vytvářen, a tudíž naplnit hlavní cíl práce.

Jako postup analýzy jsem zvolila historickosrovnávací metodu, jejímž cílem je popsat a porovnat reflexi odsunu Němců v daných novinách a konfrontovat ji s dnešním stavem vědění o odsunu Němců v odborné literatuře. Podle Miroslava Hrocha je při použití komparativní metody důležité na začátku přesně definovat objekty komparace a zabránit srovnávání objektů různých kategorií, stanovit požadované cíle a kritéria, podle kterých budou objekty analyzovány, a vyjasnit vztah komparativního postupu k časové ose.³

---

³ Hroch 1985: 235.

Předmětem mého výzkumu budou periodika Svobodné noviny a Rudé právo. Oba tyto deníky měly v Československu již dlouholetou tradici před válkou (Svobodné noviny byly fakticky pokračovatelem Lidových novin), a měly tudíž možnost navázat na své minulé postavení a čtenářskou základnu. Rudé právo spadalo pod Komunistickou stranu Československa a bylo nejprodávanějším stranickým listem Národní fronty. Vybrala jsem si ho jako nejsilnějšího zástupce politického tisku, neboť jsem předpokládala, že deník vázaný politickou stranou a navíc deník komunistický bude nabízet na problematiku jiný pohled než deník nezávislý. Svobodné noviny jsem tedy zvolila jakožto významný nepolitický tisk, stojící mimo vládní strany, který se obzvláště pod vedením Ferdinanda Peroutky řadil mezi tisk socialisticky orientovaný, ale nekomunistický.

Rozmezí zkoumaného období jsem stanovila od května do prosince 1945. Oba deníky začaly v osvobozené republice vycházet v květnu, navíc samotný odsun se započal již na konci války, proto svou analýzu začínám právě květnem 1945. Rozhodla jsem se skončit prosincem 1945, jelikož tím končí i fáze neorganizovaného odsunu, jehož řádné provedení bylo zahájeno na přelomu roku 1946. Důvodem, proč jsem se zaměřila pouze na rok 1945, je i skutečnost, že tyto poválečné měsíce jsou „nejžhavější“ dobou v procesu odsunu a mě bude zajímat především, jakým způsobem deníky reagovaly na události bezprostředně a ne zpětně s odstupem času.

Analýze jsem podrobila všechny zpravodajské i publicistické články, které byly na dané téma v Rudém právu a Svobodných novinách v uvedeném časovém rozmezí publikovány. Zpravodajství má podle Viktora Jílka funkci především informativní a jeho úkolem je podat věcné informace.⁴ Publicistická oblast⁵ obsahuje vedle informativní funkce i funkci persvazivní a získávací.⁶ Publicistika bývá formována subjektivním postojem autora, je expresivní a obsahuje názory a hodnocení.⁷ Ve své práci jsem od sebe zpravodajství a publicistiku neodlišovala z toho důvodu, že publicistické texty nebyly ve zkoumaných novinách vydávány ve zvláštní rubrice tak, jak je tomu zvykem dnes, a také zpravodajství obsahovalo hodnotící a získávací složku.

Praktickou část jsem rozdělila do dílčích šesti podkapitol a vymezila jsem tyto kategorie související s odsunem: protiněmecká nálada a Krásné Březno, česko-německé vztahy v historickém kontextu, odsun Němců, „divoký odsun“, postupimská konference

---

⁴ Jílek 2009: 55.

⁵ Chápána publicistika v užším slova smyslu, tedy společně se zpravodajstvím jako dílčí oblast žurnalistického stylu, ne jako označení pro všechna sdělení určená veřejnosti. (viz Jílek 2009: 52)

⁶ Jílek 2009: 53

⁷ Bartošek 2002: 65.

a období od Postupimi do konce roku 1945. Do analýzy jsem zařadila i přetištěné projevy politiků a agenturní zprávy, neboť i to, které články zkoumané noviny do svých obsahů začlenily, pomůže k pochopení jejich nahlížení na stanovenou problematiku. Dobové tendence doložím vybranými ukázkami a srovnám na základě prostudované odborné literatury se současnými uznávanými znalostmi o problematice. Uvedené citace ponechám v nezměněné podobě, tedy i s původním pravopisem. V případě, že u článku v novinách nebyl uveden autor ani šifra autora, použiji zkratku (red), neboli redakce. U bibliografické citace Rudého práva není uváděn ročník, protože tyto noviny pokračovaly číslování ročníků až od roku 1947.

2.2. Kritika pramenů

Česko-německými vztahy se zabývají desítky především českých a německých publikací a odsun Němců z Československa v nich zaujímá významné místo. Snaha o rozřešení, na čí straně je právo, a zodpovězení otázky „odsun nebo vyhnání“ inspirovalo mnoho autorů, ovšem ne všechny studie jsou z odborného hlediska vhodné. Problémem bývá hlavně citové zaujetí autorů a předpojatost, která chce sloužit buď české, nebo německé straně. Pozornost musí být také věnována tomu, kdy byly publikace vydány, neboť některé vznikly ještě před rokem 1989, kdy byl morální rámec odsunu Němců v totalitním Československu tabuizované téma.⁸ Proto bylo třeba dávat si pozor na interpretační nepřesnosti a ideologické vlivy.

Jako primární informační zdroje mi sloužily archiválie Svobodných novin a Rudého práva v období od května do prosince 1945. Tyto prameny pro mne byly stěžejními a využila jsem je k vlastní analýze v praktické části. Ačkoliv Rudé právo začalo vycházet již 6. května 1945, přístupné jsou výtisky od 16. května, tedy od 9. čísla, v digitální podobě na internetovém portálu Národní knihovny ČR www.kramerius.cz. Já jsem využila jejich zprostředkovanou podobu ve Vědecké knihovně v Olomouci. Svobodné noviny zahájily svůj provoz po válce později, až 23. května, přičemž ve Vědecké knihovně v Olomouci jsou výtisky dostupné od 24. června 1945, tedy od 29. čísla. K rozboru předchozích čísel Svobodných novin jsem opět využila portál Kramerius. Dalším zdrojem se pro mě stala kniha Edvarda Beneše *Odsun Němců z Československa* (2002) složená z dobových dokumentů, pamětí a projevů Edvarda Beneše, k vydání připravená Karlem Novotným.

Sekundární literaturu jsem použila nejenom v teoretické části, ale také v části praktické, jelikož jsem na ní stavěla poznatky z vlastní analýzy. Významný německý

---

⁸ Staněk 1991: 8.

historik Detlef Brandes věnoval mnoho svých vědeckých prací česko-německým vztahům. Já jsem použila jeho monografii *Cesta k vyhnání* (2002), v níž se autor zabývá vývojem myšlenky odsunutí německého obyvatelstva vycházející ze zkušenosti Mnichova a procesem schválení odsunu, především v kontextu mezinárodní politiky, přičemž pozornost věnuje nejen Československu, ale také Polsku. V okruhu českých historiků se odsunem Němců věnoval podrobně Tomáš Staněk, který ve své knize *Odsun Němců z Československa 1945 - 1947* (1991) podává komplexní obraz událostí od dubna 1945 do roku 1947 spojených s postavením německé menšiny v Československu a vnitrostátními i mezinárodními politickými postoji k odsunu. Ačkoliv se autorovi daří udržet ideologicky nezájatý přístup, nelze přehlédnout, že monografie byla dokončená v roce 1989 a vydaná v roce 1991, tudíž byl Staněk do jisté míry omezen přístupem k dané problematice za předchozího režimu a nestihl zároveň konfrontovat porevoluční diskuze k tomuto tématu. Stručnější verzí je jeho dílo *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa: (1948-1948): studijní materiál* (1992). Tomáš Staněk je také společně se švýcarským historikem Adrianem von Arburgem a dalšími autorem velké souhrnné edice *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951*, z nichž do současné doby byly vydány tři díly: *Úvod k edici* (2010), *Duben-srpen/září: „Divoký odsun“ a počátky osídlování 1945* (2011) a *Akty hromadného násilí v roce 1945 a jejich vyšetřování* (2010). Monografie vedle podrobného rozboru událostí obsahují soudobé dokumenty a doplňující CD.

Zdeněk Beneš a kolektiv autorů se v knize *Rozumět dějinám* (2002) kromě samotného odsunu zabývá celkovým vývojem česko-německých vztahů, který vyústil právě vysídlením, a tudíž se pro mne stal zdrojem v kapitole historického kontextu. Postavením sudetských Němců v období Protektorátu Čechy a Morava, vývojem jejich smýšlení a jejich poměrem k českému obyvatelstvu se podrobně věnuje Volker Zimmermann ve své publikaci *Sudetští Němci v nacistickém státě* (2001). V práci jsem dále využila menší publikaci *Odsun nebo vyhnání?* (1992) historika Jaroslava Kučery, který taktéž své vědecké studie věnoval převážně problematice vysídlení německého obyvatelstva. Milan Churaň se v knize *Postupim a Československo: mýtus a skutečnost* (2001) zaměřuje na rozbor postupimské konference a snaží se doložit, že schválení odsunu Němců bylo výsledkem v první řadě nátlaku československé vlády v čele s Edvardem Benešem. Churaň se tak snaží vyvrátit stále aktuální názor, že odsun německého obyvatelstva byl důsledkem Postupimské dohody, a tudíž odpovědností Spojenců.

V kapitole Média v Československu jsem pracovala s několika zdroji, které měly v podstatě velice podobnou koncepci a obsah a shodně se zabývaly poválečnou

restrukturalizací médií, jejich osobnostmi, očistou a levicovým vývojem zakončeným únorem 1948. Patří sem *Dějiny českých médií 20. století* (2010) Jakuba Končelíka a kolektivu, *Řízení českých médií v letech 1945-1948* od Petra Bednaříka a Jana Cebe a dále *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti* (2011) od Petra Bednaříka a kol. Pro zpracování charakteristiky Svobodných novin jsem využila publikaci Jiřího Pernese *Svět Lidových novin 1893 – 1993* (1993), která se zabývá historií a osobnostmi Lidových novin. Pro mé poznámky o tvorbě Ferdinanda Peroutky mi byla prospěšná monografie Pavla Kosatíka *Ferdinand Peroutka: pozdější život (1938-1978)*, (2000). Charakteristiku Rudého práva jsem vypracovala s pomocí dvou publikací, které byly značně ovlivněny komunistickou ideologií, především *Třicet let bojů za socialismus* (1951) od Vojtěcha Dolejšího. Také kniha Mileny Beránkové *Dějiny československé žurnalistiky* (1988) nebyla zcela objektivní, a ačkoliv se měla zabývat dějinami žurnalistiky, omezovala se převážně na dějiny komunistického tisku. Pro doplnění vývoje deníků po roce 1989 jsem využila publikaci *Vlastnictví periodického tisku v České republice v letech 1989-2006* od Josefa Bendy.

3. Historický vývoj česko-německých vztahů

3.1. Vývoj vztahů do 1. světové války

Ačkoli je možné odsun Němců z Československa interpretovat jako řešení německé menšinové otázky v důsledku zkušeností Mnichova a následné nacistické okupace, jak na problematiku nahlíží například Detlef Brandes (2002), je nutné si uvědomit, že kořeny soužití Čechů a Němců a s tím i spojené problémy sahají daleko před druhou světovou válku. Počátky nalezneme ve 13. století, kdy v důsledku zemědělské revoluce docházelo ke kolonizaci neosídlených míst v Čechách a na Moravě obyvateli z německého území. České země měly ve Svaté říši římské výsadní postavení a říšský panovník neměl mnoho možností k zásahu do jejich správy. Přesto docházelo nečastěji k menším či větším sporům a bojům, které u obyvatel českého území postupně vyvolávaly negativní postoje k tzv. „cizozemcům“, ačkoli „cizozemcem“ nebyl vždy nutně míněn Němec. Podle Zdeňka Beneše teprve až husitství upevnilo představu Němce jako nepřítele.⁹

Dalším zlomovým okamžikem ve vývoji česko-německé otázky se stala bitva na Bílé hoře, která znamenala porážku stavovské vrstvy a výhru absolutismu. Odchod české (převážně evangelické) inteligence s sebou přinesl i úpadek českého jazyka. Čeština se stáhla na venkov, v městech se naopak s novou šlechtou upevňovala němčina. Panovnický absolutismus byl v té době spojen s budováním moderního státu. Silný a jednotný stát však potřeboval i jednotný státní jazyk, kterým se stala právě němčina.

Je třeba upozornit, že tehdejší proticizinecké nálady nebyly spojené s nacionálním cítěním, neboť národní idea se rodila až od druhé poloviny 18. a během 19. století, kdy se z etnických skupin stávaly národy.¹⁰ Snaha o obrodu českého jazyka a kultury vrcholila v roce 1848, po kterém kulturní program přešel v program politický, neslučitelný s německou politikou a jejím velkoněmeckým konceptem. V této nejisté době druhé poloviny 19. století se objevovaly nejrůznější návrhy (např. punktační články) na řešení česko-německých vztahů v podobě vytvoření samostatných německých správních celků na českém území či ustoupení pohraničního území, jak navrhoval rakouský poslanec například Julius Grégr nebo později

---

⁹ Beneš, Z. 2002: 18.

¹⁰ Tamtéž: 24.

Rudolf Bechyně, Tomáš G. Masaryk a Edvard Beneš.¹¹ Mezi návrhy zazněly i myšlenky odsunu českého, nebo německého obyvatelstva. Němci ve svých nacionalistických ideologiích navrhovali v krajní nouzi odsunout Čechy do Bosny. V roce 1915 vyšla kniha Friedricha Naumanna, ve které se autor zabýval myšlenkou Mitteleuropy (Střední Evropy), která by se odkláněla od západní britsko-francouzské a východní ruské moci. Mitteleuropa by pojila Německou říši s oslabeným Rakouskem-Uherskem, přičemž Německu by náleželo v porovnání s ostatními státy výsadní postavení.¹²

3.2. Česko-německé soužití ve 20. století

Proces budování moderního národa končil prakticky až první světovou válkou. Snahy o vytvoření českého státu uvnitř habsburské monarchie byly na konci války transformovány do snahy o vytvoření státu plně samostatného. 28. října 1918 vznikla samostatná Československá republika, jejímž prezidentem se stal Tomáš G. Masaryk. Němci prosazovali svou velkoněmeckou ideu, menší státy zase právo na sebeurčení. Mnoho Němců vidělo historickou křivdu v tom, že německému národu bylo na rozdíl od malých států toto sebeurčení překaženo.¹³ S tímto názorem se ztotožňuje i Milan Churaň, podle kterého si „Čechoslováci“ neprávem přivlastnili nový stát, aniž by respektovali početnou německou a maďarskou menšinu a jejich historické vazby k tomuto území.¹⁴

Rozdrobení monarchie a vznik nových států s sebou nesl mimo jiné i problém menšin. Na území Československa, kde byli jako státní národ prohlášeni „Čechoslováci“, zůstalo mnoho dalších minorit. Podle sčítání lidu z roku 1921 bylo v českých zemích deset milionů obyvatel, z nichž téměř sedm milionů tvořili Čechoslováci. Tři miliony obyvatel byli národnosti německé. Následovaly minority židovské, ruské, polské, maďarské a jiné.¹⁵ Minoritám byla podle československé ústavy zaručena občanská rovnoprávnost bez ohledu na rasu, náboženství nebo jazyk. Ochranu příslušníkům minorit ve státech střední a východní Evropy zajišťovaly i mezinárodní menšinové smlouvy pod dohledem Společnosti národů. Postavení menšin v ČSR bylo sice v porovnání s ostatními zeměmi ucházející, nicméně i tak

---

¹¹ Arburg 2010: 203.

¹² Kořalka 2009.

¹³ Srov. Beneš, Z. 2002: 49; Zimmermann 2001: 35.

¹⁴ Churaň 2001: 30.

¹⁵ Beneš, Z. 2002: 56.

existovaly silné sociální a národnostní nerovnosti, což vedlo k nespokojenosti německého obyvatelstva a jeho negativního postoje k nově vzniklé republice.¹⁶

Světová hospodářská krize v roce 1928 výrazně změnila směr smýšlení sudetských Němců. Německo bylo krizí zasáhuto mezi prvními, zatímco silná československá ekonomika podlehla až v roce 1930 a měla pomalejší průběh. Pohraničí přitom bylo krizí postiženo nejvíce, což se projevilo především na nezaměstnanosti, a sociální problémy německé menšiny se ještě prohloubily.¹⁷ Stále více sílila Německá nacionálněsocialistická strana dělnická (DNSAP), později přeměněná na Sudetoněmeckou stranu (SdP) v čele s Konrádem Henleinem, která do roku 1938 měla 1,3 milionu členů (v Sudetech tehdy bydlelo kolem 3 milionů obyvatel).¹⁸ SdP se k Hitlerovi připojila v roce 1937 a ztotožnila se tím pádem s nacistickou ideologií a se snahou připojení se k Říši. V září 1938 Henlein prohlásil „Domů do Říše! Heimins Reich,¹⁹ na což odkázal v kontextu s odsunem Rudolf Künzel-Jizerský 28. září 1945 slovy: „*Doufáme, že velmoci podpoří československou vládu, rozhodnůvší, že Henleinovu požadavku má být integrálně vyhověno.*“²⁰

3.3. Protektorát Čechy a Morava

Hitlerovy soustavné snahy o diskreditaci ČSR před západními státy vyvrcholily 30. září 1938 tzv. mnichovskou dohodou. Obsazení Sudet německými vojsky na podzim 1938 bylo sudetskými Němci oslavováno, mezi tamějším německým obyvatelstvem panovalo obecné nadšení a pocity osvobození. Euforie však přešla v konflikty a násilnosti na Češích, Židech, komunistech a demokratech, kteří byli navíc často násilně vyháněni. Do vnitrozemí se stěhovali i Němci, kteří nepodporovali SdP.²¹ Edvard Beneš se vzdal prezidentského postu a na jeho místo byl dosazen Emil Hácha. Zrušením republiky a vytvořením Protektorátu Čechy a Morava 15. března 1939 bylo zásadním způsobem změněno postavení českých Němců, kteří se stali říšskými občany, a veřejný život podléhal všeobecné germanizaci.

Vůči nacistické okupaci se formovalo mnoho domácích i zahraničních odbojových hnutí. Důležitou osobností domácího nekomunistického odboje byl Josef Grňa. Hlavním představitelem zahraničního odboje se stal Edvard Beneš, který po své abdikaci v říjnu 1938

---

¹⁶ Srov. Beneš, Z. 2002: 73; Kučera 1992: 5; Staněk 1992: 8, 12; Zimmermann 2001: 36.

¹⁷ Staněk 1992: 14.

¹⁸ Přehled situace viz: Zimmermann 2001: 37-52.

¹⁹ Tamtéž: 55.

²⁰ Künzl-Jizerský, R. Před sedmi lety. *Svobodné noviny*, 28. 9. 1945, roč. 1, č. 108, s. 1.

²¹ Staněk 1992: 21; Zimmermann 2001: 65-73.

odletěl do Londýna. Cílem Benešovy zahraniční politiky bylo anulování mnichovské dohody a navrácení československého státu do jeho předmnichovské podoby, v níž „bude třeba změnit velmi radikálně počet jeho menšin.“²² Uznání zahraničního odboje západními mocnostmi však nebylo zpočátku snadné. První úspěch Benešova snažení přišel v červenci 1940 po porážce Francie, kdy byla Velkou Británií schválena prozatímní československá vláda a Státní rada a Beneš byl uznán jako prezident republiky.

3.4. Myšlenka odsunu

Velká část domácího odboje zaujímal k německé otázce v důsledku nacistické okupační politiky radikální postoj a shodně navrhovala vysídlení českých Němců. Komunistická část odbojového hnutí a skupina zahraničního sudetoněmeckého antifašistického odboje vedená Wenzelem Jakschem však varovaly, aby se antifašistický odboj nestal antiněmeckým.²³ Beneš s vysídlením určitého počtu Němců počítal již na začátku války, neboť předpokládal, že v poválečné ČSR dojde k sociálně hospodářské revoluci, která splyne s revolucí nacionální, během níž dojde k odstranění německého fašistického obyvatelstva.²⁴

Ještě v době před Mnichovem se prezident Beneš neúspěšně snažil najít smířlivé východisko a navrhl odstoupení části pohraničního území, čímž by se snížil počet Němců v republice. Zároveň s tamějším obyvatelstvem navrhl do Německa odsunout přibližně jeden milion dalších českých Němců z vnitrozemí. Uvnitř státu by pak podle něj zbylí Němci měli být koncentrováni do německých žup, ve kterých by se jim dostalo samosprávy.²⁵

Od tohoto „umírněného“ konceptu ovšem především kvůli nátlaku domácího odboje ustoupil, neboť vlivem přímé zkušenosti s nacistickým přístupem se u domácího obyvatelstva formovala představa totálního odsunu. K utvrzení tohoto řešení přispělo několik zásadních okamžiků. Prvním z nich bylo zavření českých vysokých škol a zatýkání studentů jako nacistická reakce na demonstrace k výročímu dni 28. října 1939.²⁶ Dalším faktorem byl Heydrichův teror. Reinhard Heydrich nastoupil do funkce Zastupujícího říšského protektora na konci září 1941 jako náhrada za příliš slabého Konstantina von Neuratha. Heydrich se snažil český národ přitlačit natolik, aby nebyl schopen žádného odporu, nebo dokonce

---

²² Beneš, E. 2002: 19.

²³ Arburg 2010: 203.

²⁴ Beneš, E. 2002: 19.

²⁵ Arburg 2010: 202, 205.

²⁶ Beneš, Z. 2002: 157.

revoluce.²⁷ Zlomem ve vývoji otázky vysídlení Němců se stal atentát na Heydricha 27. května 1942 a především následná heydrichiáda, během které byly zničeny obce Lidice a Ležáky. Tento počín radikalizoval nejen požadavky domácího a exilového odboje, ale svou negativní odezvu našel i ve světě. Benešovi se otevřela cesta k odsouhlasení konceptu odsunu. 6. července 1942 byla anulována mnichovská dohoda a následně byla velmocemi vyjádřena podpora poválečného transferu německého obyvatelstva, ačkoli se nejednalo o žádné závazné vyjádření.²⁸ USA a Velká Británie především požadovaly, aby Československo nepodnikalo žádné jednostranné kroky a i Rusko upozorňovalo, že vše musí probíhat v souladu se Západem. Ještě na začátku roku 1945 neměl Beneš „kromě všeobecných formulací ze strany Velké Británie a USA žádné konkrétní oficiální potvrzení souhlasu s masovým odsunem.“²⁹

Je třeba dodat, že řešení vnitropolitických národnostních problémů přesunem menšin ze státu nebyla myšlenka nová, naopak představovalo účinný nástroj mezinárodní politiky. Jako vzor často sloužil odsun Řeků z Turecka ve 20. letech.³⁰ Přesídlení obyvatelstva bylo zahrnováno do poválečných plánů o uspořádání Evropy, neboť v důsledku celkového zklamání, které přinesl vývoj druhé světové války, dospěli Spojenci k názoru, že pro udržení stability v Evropě bude nejlépe minimalizovat problém menšin.³¹ Celkově se počet Němců vysídlených z různých evropských států v prvních letech po druhé světové válce pohyboval okolo 10 či 12 mil. obyvatel.³²

---

²⁷ Tamtéž: 164.

²⁸ Arburg 2010: 207-208; Brandes 2002: 138-139.

²⁹ Staněk 1992: 36.

³⁰ Kučera 1992: 6.

³¹ Arburg 2010: 210-211; Arburg 2011: 35.

³² Beneš, Z. 2002: 195.

4. Poválečné Československo

4.1. Politika nového státu

Válka pro Evropu skončila kapitulací Německa 8. května 1945, Japonsko se po neúspěšných bojích s USA vzdalo 2. září téhož roku. V českých zemích se euforie z konce války a silící protiněmecká nálada promítly v Pražském povstání, trvajícím od 5. do 9. května. Důležitou roli během Pražského povstání sehrál rozhlas, který se stal povzbuzovatelem v boji a organizátorem veřejného života, neboť vlákové, telefonické a poštovní spojení selhávalo.³³ Bojovnou snahu o očištění se od okupace však nenechala nacistická strana bez povšimnutí a ještě na samém konci války se Němci naposledy snažili zastrašit české obyvatelstvo popravami po celém českomoravském území.³⁴ Tyto události Květnového povstání, stejně jako vězňové navrátilivší se z koncentračních táborů, kteří s sebou přiváželi svědectví o nacistických praktikách, ještě více podnítili touhu po odsunu Němců.³⁵

Osvobozené Československo sice mělo možnost navázat na předmnichovskou podobu republiky, nicméně nová vláda o to zvláště neusilovala, neboť systém první republiky byl po válce považován za velmi nedokonalý.³⁶ „Převzali jsme ze starého Rakouska policejní stát a postavili jsme mu v čelo lidi, ale jeho struktury jsme se v podstatě nedotkli. I první republika zůstala ve svém jádře starým administrativním policejním organismem,“³⁷ vyjádřil se k nedostatkům první republiky Edvard Beneš. Na druhou stranu se proti všestranné kritice Československa v meziválečném období ohradil Ferdinand Peroutka 28. října ve Svobodných novinách: „Nesmíme zapomenout, že o první republice se dá říci také mnoho dobrého, a že v určitém smyslu představovala zlatý věk českého národa.“³⁸ Demokracie, kterou se republika snažila nastolit, měla být lidová a pojem „lid“ byl skloňován ve všech pádech.

Obnovená republika směřovala postupně ke komunistickému modelu společnosti, tíhnutí k SSSR značně předurčovala poválečná euforie a vidina Sovětského svazu jako zachránce a osvoboditele. Za myšlenkou socializace společnosti stáli i ti, kteří se ke komunismu nepřikláněli a naopak se snažili navázat na masarykovskou a benešovskou tradici,

---

³³ Končelík 2010: 120.

³⁴ Arburg 2011: 27-28.

³⁵ Kučera 1992: 9; Staněk 1991: 56.

³⁶ Srov. Bednařík 2011: 219.

³⁷ (red). Odkaz Masarykův stvrzuje cestu naší národní revoluce. *Rudé právo*, 15. 9. 1945, č. 110, s. 2.

³⁸ Peroutka, F. Dík minulosti. *Svobodné noviny*, 28. 10. 1945, roč. 1, č. 133, s. 1.

kým byl v našem případě například Ferdinand Peroutka.³⁹ Spojenectví s Ruskem pro něj neznamenal podporu komunistické ideologie, nýbrž nutnost nespolehat se nadále na západní spojence, ke kterým obyvatelé ČSR ztratili po mnichovských zkušenostech důvěru.⁴⁰ „R. 1938 otřásl českými myslmi: shledalo se, že mezinárodní politická koncepce, o níž se opíralo Československo, se neosvědčila. [...] Byť bychom měli sebevíce sympatií k podobě západního člověka a k půvabům jeho politického systému, bylo nám dáno až do dna se přesvědčit, že spojenectví s ním samo nezaručuje nám národní bezpečnost.“⁴¹

V nové československé vládě, Národní frontě Čechů a Slováků, která vznikla již začátkem dubna, nebyly pravicové strany povoleny. Českou část vlády zastupovaly čtyři hlavní politické strany: Československá strana sociálně-demokratická (ČSSD), Československá strana lidová (ČSL), Československá strana národně-socialistická (ČSNS) a Komunistická strana Československa (KSČ). Na Slovensku se zformulovaly strany Demokratická strana (DS), Komunistická strana Slovenska (KSS), Strana práce (SP) a Strana slobody (SL). Předsedou vlády se stal Zdeněk Fierlinger (ČSSD) a tento úřad zastával až do dalších voleb v roce 1946, kdy ho vystřídal Klement Gottwald.⁴²

Důležitým dokumentem, který v mnohém předznamenal budoucí směřování obnovené republiky, se stal Košický vládní program, vydaný vládou 5. dubna 1945. Tento program Národní fronty se stal základním těžištěm pro novou podobu československé politiky a zabýval se mimo jiné demokratizací kultury, která se měla stejně jako politika orientovat na Sovětský svaz, odsunem Němců a Maďarů, konfiskací německého a maďarského majetku, potrestáním kolaborantů či zákazem všeho fašistického.⁴³

Zákonodárná moc byla Košickým vládním programem přenesena z prezidenta na vládu. Dekrety, které Beneš vydával v souladu se Státní radou již od roku 1940, se tak od prezidenta samotného v obnovené republice stále více vzdalovaly. Ačkoli se pro ně vžilo označení dekrety prezidenta republiky (někdy též Benešovy dekrety), Beneš je pouze na návrh vlády stvrzoval svým podpisem. Jako ukázka nám může posloužit článek Svobodných novin o znárodnění filmu: „*Ministr informací předložil panu prezidentovi dekret o opatřeních v oblasti filmu [...] Váš podpis na dekretu bude pro historii dosvědčovat, že tento významný akt je spjat s Vaším jménem jako presidenta osvobozené republiky,*“⁴⁴ vyjádřil se v článku Václav Kopecký, což nasvědčuje tomu, že Beneš sehrával v této souvislosti spíše roli

---

³⁹ Bednařík 2011: 219.

⁴⁰ Kosatík 2000: 58.

⁴¹ Peroutka, F. Hlavní potřeba. *Svobodné noviny*, 7. 10. 1945, roč. 1, č. 115, s. 1.

⁴² Končelík 2010: 114, 123.

⁴³ Bednařík 2011: 219.

⁴⁴ (ČTK). Film – věc národní výchovy. *Svobodné noviny*, 14. 8. 1945, roč. 1, č. 70, s. 1.

společenské autority. Důležitými dekrety po skončení války byl dekret z 19. června 1945 o potrestání nacistických zločinců, zrádců a jejich pomahačů a o lidových soudech, dekret z 2. srpna 1945 o úpravě státního občanství osob národnosti německé a maďarské, dekret z 24. října o znárodnění dolů a některých průmyslových podniků a dekret z 25. října o konfiskaci nepřátelského majetku a o Fondech národní obnovy.⁴⁵ Dekrety byly vydávány do října 1945 a v březnu roku 1946 byly v rámci ratihabice uzákoněny.⁴⁶

Dekrety se dotýkaly i odsunu Němců, ačkoliv žádný prezidentský dekret, který by transferu dal právní rámec, vydán nebyl.⁴⁷ Němci a Maďaři byli v dekretu z 19. května označeni za „osoby státně nespolehlivé“ a na základě dekretu z 2. srpna přišla většina z nich o státní občanství. Ti Němci, kteří přišli až po Mnichově 1938 a ti, již byli stíháni za činnost proti republice, byli vypovězeni ihned, pokud je neměl stihnout jiný trest. Československé občanství mohlo být potvrzeno pouze těm Němcům, kteří měli státní občanství již před rokem 1938 a kterým byla dokázána protifašistická aktivita a loajalita myšlenky československé republiky. Stejně tak mohlo být toto občanství odebráno Čechům a Slovákům, pokud že se některý občan za války dobrovolně hlásil k říšské příslušnosti. Uznání protifašistické činnosti však mělo velice přísné podmínky: „*Státní občanství bude potvrzeno a eventuální návrat do republiky zajištěn u antinacistů a antifašistů, u těch, kteří vedli už před Mnichovem aktivní boj [...] za Československou republiku, kteří po Mnichově a po 15. březnu byli německou a maďarskou státní mocí pro svůj odpor a boj proti tamnímu režimu a za věrnost Československé republice pronásledováni a uvrženi do žalářů a koncentračních táborů, anebo kteří museli před německým a maďarským terorem uprchnouti za hranice a tam se zúčastnili aktivního boje za osvobození Československa,*“⁴⁸ znělo v květnu z programu nové vlády. V srpnovém dekretu se osoby, kterým zůstane státní občanství zachováno, definovaly jako ty, „které prokáží, že zůstaly věrné Československé republice, nikdy se neprovinily proti národům českému a slovenskému a buď se činně zúčastnily boje za její osvobození, nebo trpěly pod nacistickým nebo fašistickým terorem.“⁴⁹

Majetek, zkonfiskovaný na základě dekretu z 25. října, se stal součástí poválečných reparací, které Německo Československu „dlužilo“. „*Začas [...] budou Němci vytykat náš nacionalismus, náš národní šovinismus, až přijdou se stížnostmi, že jsme vyhnali tolik a tolik Němců z našich krajín, až budou vypočítávat, jaké hodnoty Němci u nás ztratili, a až přijdou*

---

⁴⁵ Přehled dekretů viz: Beneš, Z. 2002: 222-240.

⁴⁶ Arburg 2011: 41.

⁴⁷ Beneš, Z. 2002: 224.

⁴⁸ (red). Řešení menšinové otázky. *Rudé právo*, 18. 5. 1945, č. 11, s. 2.

⁴⁹ (red). Němci a Maďaři zbavení státního občanství. *Rudé právo*, 5. 8. 1945, č. 76, s. 1.

s požadavkem, že chtějí takové a takové odškodnění. Musíme jim odpovídat, že ani haléře nedáme, dokud oni nezaplatí do posledního krejcaru, co za protektorátu zde nakradli a uloupili, dokud do posledního krejcaru nezaplatí, co zde u nás zničili.“⁵⁰

4.2. Média v osvobozeném Československu

Československý tisk, rozhlas a film se v květnu 1945 ocitly v nelehké situaci. Na jedné straně na ně bylo nahlíženo jako na formy protinacistického odboje, na druhé straně však spousta titulů sloužila během protektorátu nacistické propagandě. V období mezi roky 1945 – 1948 (neoficiálně zvaném třetí republika) bylo třeba se během restrukturalizace médií vypořádat s aktivistickými novináři a především nastolit opět hodnověrná masová média.⁵¹ Otázkou masových médií se zabýval také Košický vládní program. Média měla požívat svobody slova, nicméně se nesměla stát předmětem soukromého vlastnictví. *„Základní zásadou je, že tisk musí být předmětem zvýšeného národního a státního zájmu a nemůže být nástrojem soukromého podnikání [...].*“⁵²

Zároveň začala v médiích probíhat, stejně jako ve všech sférách veřejného života, očista. Začátkem května 1945 vznikla Komise pro očistu médií, která působila až do února 1946. Komise posuzovala činnost novinářů za protektorátu a každý potenciální člen Svazu českých novinářů, který navazoval na existující Národní svaz novinářů, musel přes tuto komisi projít. Jejimi členy se stali novináři zapojení během války do odboje, ti, kteří se vrátili z koncentračních táborů, a vdovy po popravených novinářích. Jako trest mohla komise udělit peněžní pokutu nebo dočasně či úplně zakázat novinářskou činnost. Závažnější případy mohla předat k soudnímu prošetření.⁵³

Jedním z tvůrců Košického vládního programu byl komunistický novinář Václav Kopecký, který se stal ministrem informací a měl tedy zásadní vliv na vývoj poválečné kultury, neboť řízení periodického a neperiodického tisku, rozhlasové vysílání a kinematografie přešlo pod toto nově vzniklé ministerstvo. V systému řízení médií se ministerstvo informací (MI) nevrátilo k předválečnému modelu. Ačkoli byla proklamována svoboda slova bez jakékoli předběžné cenzury, vláda uplatňovala jiné formy dozoru. Omezování svobody někteří viděli například v zákazu soukromého vlastnictví médií⁵⁴, což

---

⁵⁰ Beneš, E. 2002: 207.

⁵¹ Bednařík 2011: 222-223.

⁵² (red). Zatímní úprava českého tisku. *Svobodné noviny*, 22. 9. 1945, roč. 1, č. 103, s. 2.

⁵³ Bednařík 2011: 225-226.

⁵⁴ Bednařík 2011: 240.

Václav Kopecký odmítl. „*Ve skutečnosti tiskovou svobodu u nás nikdo a nijak neomezuje. Nevydal jsem jako ministr informací ještě ani řádku nějakého nařízení ohledně psaní tisku.*“⁵⁵ Nepřímým nástrojem vlivu se ovšem stalo přerozdělování papíru, na jehož základě mohlo MI (přesněji řečeno tiskový odbor v čele s Františkem Bauerem, který měl od 15. června hospodaření s papírem na starosti), ovlivňovat rozsah, periodicitu a potažmo celkovou existenci tisku. Redaktoři tak byli často v zájmu zachování tisku usměrňováni autocenzurou vlastních novin. Nedostatek papíru se stal účinným zdůvodněním následných restrikcí a zásahů do oblasti tištěných médií. Václavu Kopeckému, zatvrzelému komunistovi, se tak do rukou dostala efektivní politická zbraň. MI zastavilo 18. května vydávání všech periodik (s výjimkou deníků stran Národní fronty) a dále bylo jejich fungování závislé na povolení ministerstva. Od 1. prosince 1945 pak musela opět všechna periodika na základě vyhlášky MI z 26. října projít novým schválením.⁵⁶

Po válce docházelo k přejmenování titulů (Svobodné slovo, Lidová demokracie) ve snaze o odpoutání se od minulosti, stejně jako k obnovování periodik (Rudé právo, Národní osvobození, Právo lidu) nebo vniku titulů nových (Práce, Mladá fronta, Zemědělské noviny, Svobodné noviny). Zároveň docházelo k rušení kolaborujících periodik a tiskovin zakázaných pravicových stran. Zanikly tak například deníky Národní politika či Večer a Venkov. Stejně tak vznikaly i regionální české noviny, především v oblasti pohraničí, kde na místo vystěhovalého německého obyvatelstva přicházeli Češi. Tamější německý tisk zcela zanikl. Kromě deníků samozřejmě vznikaly či byly obnovovány různé časopisy, jako například Tvorba, Kulturní politika, Lidová kultura, Dnešek, Mateřídouška, Dikobraz, Svět v obrazech.⁵⁷

V řízení i ve struktuře československých médií se brzy začal promítat politický život, ve kterém získávala převahu KSČ. Média se do jisté míry stala prostředkem politického boje mezi komunisty a demokraty, jenž se promítl i do dalších oblastí, kulturní, umělecké či vzdělávací, a svého vrcholu dosáhl v únoru 1948. Ačkoli počáteční představa byla vytvořit tisk demokratický a bez závislosti na cenzurní praxi politických stran, do rozlišování periodik se tehdejší ideologie promítla. Vedle radikálních komunistických tiskovin (Rudé právo, Rovnost či Tvorba) většina periodik smýšlela levicově (Svobodné slovo, Svobodné noviny, Dnešek). Do nesocialistického tisku bychom mohli zařadit tisk Československé strany lidové,

---

⁵⁵ (red). O svobodě tisku v Československu. *Rudé právo*, 27. 9. 1945, č. 120, s. 2.

⁵⁶ Bednařík – Cebe 2006: 35; Bednařík 2011: 229-230.

⁵⁷ Přehled situace viz: Bednařík 2011: 232-234.

pod jejíž záštitou vycházela Lidová demokracie nebo časopisy Obzory a Vývoj, které se snažily navázat na principy prvorepublikové liberální demokracie.⁵⁸

---

⁵⁸ Tamtéž: 239-242.

5. Charakteristika zkoumaných periodik

5.1. Rudé právo

5.1.1 Historie

První výtisk Rudého práva vyšel 21. září 1920. Redakce Rudého práva se ustavila z levicového křídla Práva lidu, ústředního orgánu sociálně demokratické strany. Šéfredaktorem nového tisku se stal Bohumír Šmeral. Redakci tvořil Bohuslav Novotný jako odpovědný redaktor, dále pak Filip Dobrovolný, Ivan Olbracht, Václav Vacek, Antonín Bouček, Antonín Macek či Josef Hora a Marie Majerová.⁵⁹ V roce 1929 po radikalizaci KSČ byli někteří staří členové kvůli kritice strany vyloučeni (například Marie Majerová a Ivan Olbracht), naopak posilou se stal například Julius Fučík, Jan Šverma či Václav Kopecký.⁶⁰

V květnu 1921 se noviny staly ústředním orgánem Komunistické strany Československa. Rudé právo bylo od počátku významným šířitelem socialistických myšlenek a podporovatelem sovětského vlivu. Velký podíl na profilaci Rudého práva měl předseda KSČ Klement Gottwald, který rovněž do novin přispíval. „*Je především zásluhou soudruha Gottwalda, který Rudému právu vždy věnoval tu největší péči a pozornost, že se z Rudého práva stal skutečně bolševický list.*“⁶¹ Během svého prvorepublikového působení byl komunistický tisk na základě tiskových zákonů a nařízení, které v podstatě zasahovaly do proklamované svobody slova, mnohokrát omezován, stíhán, konfiskován a zakazován.

Úspěch Komunistické strany Československa, a tedy i Rudému právu, přinesla světová hospodářská krize, během níž se strana bojovně stavěla za potlačované protestující dělníky. Na vrcholu se Rudé právo ocitlo v letech 1935-1938, kdy se stalo hlavním bojovníkem proti fašismu, který sílil nejen za hranicemi, ale také uvnitř republiky.⁶² V říjnu 1938 bylo Rudé právo úředně zastaveno a v období druhé světové války vycházelo ilegálně. První číslo v osvobozované republice vyšlo již 6. května 1945. Šéfredaktorem se na začátku stal Vladimír Koucký, odpovědným redaktorem Vojtěch Dolejší, ale už v červnu Kouckého vystřídal na pozici šéfredaktora Gustav Bareš a Vladimír Koucký se stal odpovědným redaktorem. Nová redakce se skládala jak z původních členů, tak z mladých soudruhů, neboť většina starých redaktorů zemřela za války. Mezi redaktory patřili například Vítězslav

---

⁵⁹ Dolejší 1951: 22.

⁶⁰ Beránková 1988: 109, 111.

⁶¹ Dolejší 1951: 93.

⁶² Beránková 1988: 116, 117.

Kocourek, Jiří Hájek, Ladislav Štoll, Marie Pujmanová, František J. Kolár, Jiří Kořátko, Jiří Meisner, Josef Pospíšil, Miroslav Kárný, Gustav Kliment, Vojtěch Dolejší, Zdeněk Nejedlý, Vlastimil Školaudy či Karel Marek.

Mezi léty 1948 až 1989 se Rudé právo sloužilo jako jeden z předních šířitelů komunistické propagandy. V roce 1990 dostalo Rudé právo označení „levicový list“, v roce 1995 byly noviny přejmenované na Právo, které se postupně snaží odpoutat od své levicové minulosti.⁶³

5.1.2. *Koncepce a obsah*

Rudé právo, Ústřední orgán Komunistické strany Československa, bylo v roce 1947 s průměrným denním nákladem 500 000⁶⁴ výtisků nejprodávanějším deníkem té doby. Samotná KSČ měla do března 1946 milion členů a brzy se stala nejsilnější politickou stranou.⁶⁵ Stejně jako Svobodné noviny vycházelo Rudé právo na čtyřech stranách za 1 K, stejnou cenu stály i výtisky o šesti stranách. Při příležitosti oslavy Velké říjnové revoluce dokonce vyšel výtisk na dvanácti stranách za 1, 50 K a v prosinci vyšly noviny dvakrát na osmi stranách. Oproti Svobodným novinám nemělo Rudé právo tak pevně danou koncepci. Zpočátku nebyly rubriky pojmenované, nicméně jejich rozmístění se podobalo struktuře Svobodných novin. Na prvních dvou stranách se nacházely různé zprávy převážně kratšího rozsahu, na titulní straně měl po levém boku své místo úvodník. Třetí strana patřila hlavně kultuře a na poslední straně se kromě sportu soustředily i denní zprávy, hlasy čtenářů a inzerce. Fotografie se v Rudém právu objevovaly převážně uvnitř listu. Na titulní stranu byly při zvláštních příležitostech umístěny portréty, například Masaryka, Beneše nebo Stalina.

Rudé právo sloužilo komunistické ideologii, což se samozřejmě projevilo i na obsahu článků. Deník se prezentoval jako ochránce pracující vrstvy proti buržoazii a hlas lidu, jak naznačil Vladimír Koucký v úvodníku nazvaném *Náš list*. „*Chceme ukazovati každý významný krok lidové iniciativy, každý dobrý a správný počín orgánů lidové demokracie, chceme nemilosrdně bičovati pozůstatky reakce, byrokratismu, povýšeneckého poměru k lidu. Budeme orgánem veřejné demokratické kontroly.*“⁶⁶ Novináři pracovali s velice ostrou a expresivní rétorikou, která se stala součástí jejich komunistické propagandy. Rudé právo často manipulovalo s pojmem lid, a jakožto „hlas lidu“ uvádělo své názory do souvislosti

---

⁶³ Benda 2007: 97, 116.

⁶⁴ Bednařík 2011: 233.

⁶⁵ Končelík 2010: 115.

⁶⁶ Koucký, V. *Náš list*. *Rudé právo*, 14. 6. 1945, č. 33, s. 1.

se všemi obyvateli. „*Celý český národ jest vděčný a plně souhlasí s vládním opatřením, odstraňujícím cizáckou držbu naší půdy.*“⁶⁷

Zprávy se zabývaly především vztahy se Sovětským svazem, oslavou Rudé armády a Stalina a hospodářstvím, zvláště ve spojení s chystaným zestátněním. Také velmi často vyzdvihovalo partyzány jako hrdiny národa a „opravdu čestné Čechy, oddané své vlasti“.⁶⁸ Tento protiklad „hodný partyzán a špatný Němec“ zůstal koneckonců dogmatem i během vlády komunistického režimu v ČSR.

5.2. Svobodné noviny

5.2.1. Historie

Ačkoli Svobodné noviny vznikly nově až po druhé světové válce, snažily se, aby bylo čtenářům jasné, že koncepcí i složením redakce navazují na Lidové noviny.⁶⁹ Lidové noviny vznikly spojením brněnského časopisu *Moravské listy* a olomouckého časopisu *Pozor*.⁷⁰ Noviny Adolfa Stránského navazovaly na tradici jeho *Moravských listů* a předchozích *Národních novin*, které sloužily jeho politice, opoziční vůči konzervativním staročechům. První číslo *Lidových novin*, jakožto *Orgánu strany Lidové na Moravě*, vyšlo 16. prosince 1893 v Brně a šéfredaktorem se stal Emil Čermák.⁷¹ Významným činitelem v chodu *Lidových novin* byl Arnošt Heinrich, který na počátku 20. století zavedl ranní vydání, později se stal šéfredaktorem. V obsahu novin byla silně zastoupena literární umělecká tvorba, především fejeton, kterou do listu vnášeli spisovatelé jako Viktor Dyk, Karel Toman, Fráňa Šrámek či S. K. Neumann. Po vzniku samostatného Československa se *Lidové noviny* snažily rozšířit své působení, a tak vznikla pražská redakce, do jejíhož čela se postavil K. Z. Klíma, Eduard Bass a Rudolf Ondrák.⁷² Do redaktorských řad se v meziválečném období začlenili například Karel Čapek, Ferdinand Peroutka, Hubert Ripka, Karel Poláček, Václav Černý nebo Ivo Ducháček. Podporovatelem novin se stal i T. G. Masaryk.

Po vzniku Protektorátu se většina staré redakce rozpadla. Mnoho novinářů bylo posláno do vězení nebo do koncentračních táborů, jiní odešli do emigrace a po osvobození se většinou vrátili na novinářská či politická místa. *Lidové noviny* však vycházely i během

---

⁶⁷ (red). Český lid souhlasí se zabráním půdy cizákům. *Rudé právo*, 30. 6. 1945, č. 46, s. 2.

⁶⁸ Pich-Tůma, M. Partyzáni se sdružují. *Rudé právo*. 7. 9. 1945, č. 103, s. 2.

⁶⁹ Bednařík – Cebe 2006: 35.

⁷⁰ Pernes 1993: 14.

⁷¹ Tamtéž: 15.

⁷² Tamtéž: 56.

protektorátu pod vedením kolaborujícího šéfredaktora Leopolda Zemana. Poslední číslo vyšlo 17. dubna 1945. Ihned po osvobození Eduard Bass započal přípravu nových svobodných Lidových novin. Obnovit noviny se však vzhledem k novým směrnicím týkajících se tisku nepodařilo, jelikož za války podléhaly okupantům a byly v rukou soukromníka Jaroslava Stránského, syna Adolfa Stránského.⁷³ A proto vznikly Svobodné noviny, které na Lidové noviny navazovaly a jejichž první číslo vyšlo 23. května. Do redakce se vrátily staré tváře jako Jaroslav Rejzek, Hugo Vavrečka, Zdeněk Jirotko či Julius Firt. Do novin psaly dále František Čáda, Ladislav Khás, Jan Stránský, Karel Stloukal, Pavel Váša, Edvard Valenta, Valtr Urbánek, Alena Bernášková, Ladislav Matějka a další. Šéfredaktorem se stal Eduard Bass, který funkci předal začátkem srpna Ferdinandu Peroutkovi. S ním se podoba Svobodných novin změnila, neboť Peroutka sice uznával, že sociální revoluce by měla vést k socialismu, avšak upozorňoval na nebezpečí dalšího politického diktátu, kterým hrozil komunismus. V úvodníku ze 7. října vyjádřil potřebu spojenectví obnovené republiky s Ruskem, nicméně čistě z pragmatického, ne ideologického důvodu. „*Nikoliv jen komunismus, nýbrž každý z nás musí být garantem spolku s Ruskem, a kdyby se to lhostejně přenechávalo jen komunistické straně, posilovalo by to stále a stále její postavení, protože za touto koncepcí stojí národní zájem.*“⁷⁴ Rozdíl mezi jeho představou socialismu a ruským komunismem byl v tom, že podle něj nebylo třeba přijímat socialistickou tradici Sovětského svazu. „*Mohli bychom být socialističtí, i kdyby Rusů na světě nebylo. Socialismus nebyl vymyšlen v Rusku a nelze v naší národní tradici objevit nic, co by bylo možno proti němu příkře postavit. Jako je socialismus ruský, německý a anglický, tak jest nepochybně i socialismus český.*“⁷⁵ Na národu leželo podle něj v době revoluce rozhodnutí, jestli zvolí svobodu nebo nesvobodu, „vlastní národní obličej nebo vypůjčenou masku“.⁷⁶

Peroutkovy názory opozitní vůči komunistické politice se postupně stávaly vyhraněnějšími, a tak byl po únorovém převratu 1948 nahrazen ve své funkci šéfredaktora kolaborujícím Janem Drdou a Peroutka upadl v nemilost nového komunistického režimu. V témže roce se noviny přejmenovaly opět na Lidové noviny a vycházely až do února 1952, kdy byly kvůli dluhům zastaveny. Pokus o obnovu se jim nepovedl ani v roce 1968.⁷⁷ Svého

---

⁷³ Tamtéž: 109-110.

⁷⁴ Peroutka, F. Hlavní potřeba. *Svobodné noviny*, 7. 10. 1945, roč. 1, č. 115, s. 1.

⁷⁵ Tamtéž.

⁷⁶ Peroutka, F. Dědictví. *Svobodné noviny*, 14. 9. 1945, roč. 1, č. 96, s. 1.

⁷⁷ Pernes 1993: 116-117.

návratu se dočkaly až koncem 80. let jako list tehdejších disidentů, vycházely měsíčně, poté dvakrát týdně a od 2. dubna 1990 šestkrát týdně.⁷⁸

5.2.2. *Koncepce a obsah*

Svobodné noviny, list Sdružení kulturních organizací, vycházely na čtyřech stranách za 1 K. Koncem roku byly noviny častěji vydávány i na šesti stranách za 1,50 K a v prosinci vznikly čtyřikrát osmistránkové výtisky. Náklad Svobodných novin tvořil v roce 1947 68 000 výtisků denně.⁷⁹ Na titulní straně měl své pevné místo po levém boku úvodník a po pravém boku sloupek, graficky oddělovaný kurzívou. První dvě strany byly obecně věnované zprávám z domova a ze zahraničí, na straně druhé se přitom pravidelně objevovaly rozsudky brněnských lidových soudů. Třetí strana patřila rubrice Kulturní kronika. Po levé straně se nacházely ještě Denní zprávy a pod nimi se menším písmem shromažďovaly krátké zprávy. Na třetí stranu býval většinou umístěován i Národní hospodář. Poslední strana pak byla věnovaná rubrice Tělesná výchova, lemovaná reklamou a inzercí. Fotografie se nacházely převážně na titulní, popřípadě na třetí straně. Noviny byly zpestřovány také karikaturami a obrázky od Eduarda Miléna i kreslenými vtipy Jiřího Brdečky či Josefa Bidla.

Svobodné noviny nebyly na rozdíl od Rudého práva listem žádné politické strany, nicméně se řadily mezi socialisticky orientovaný tisk. Ačkoli v nových politických stranách viděly nezbytný rys demokracie a vybízely čtenáře, aby se politických stran nebáli, ze svého postavení mimo politickou stranu si vytvořily výhodu. „*Máme v ruce list, o němž víme, že není ukázněně žádnou politickou stranou, ale jen vlastním svědomím těch, kdož do tohoto listu píšou anebo psátí budou.*“⁸⁰ Cílem Svobodných novin bylo udržet si kulturně-politický ráz skrze konstruktivní kritiku, aniž by sloužily politice jediné politické strany.⁸¹

---

⁷⁸ Benda 2007: 105.

⁷⁹ Bednařík 2011: 234.

⁸⁰ Loubal, F. Svoboda tisku. *Svobodné noviny*, 5. 7. 1945, roč. 1, č. 37, s. 1.

⁸¹ (red). Naše cesta. *Svobodné noviny*, 16. 9. 1945, roč. 1, č. 98, s. 1.

6. Reflexe odsunu Němců v Rudém právu a Svobodných novinách

6.1. Protiněmecká nálada

V procesu prosazování odsunu bývá za klíčovou postavu považován Edvard Beneš, nicméně názory na jeho postavení a vliv, ať již kladný či záporný, se různí. Milan Churaň například Beneše přiřadil k lidem, které Lenin nazýval „užiteční idioti.“⁸² Staněk a Kučera zase popisují, že bývá nezřídka označován jako „chladný politikář“⁸³, který „obratným taktizováním či dokonce intrikováním přiměl velmoci k souhlasu“⁸⁴ se svými plány. Tomáš Staněk však konstatuje, že někteří západoněmečtí autoři jeho podíl na odsunu sudetských Němců přeceňují.⁸⁵ Také historik Jan Křen v předmluvě k pamětem Edvarda Beneše upozorňuje, že rozhodnutí odsunu „bylo výsledkem střetu a prolínání mnohých sil nadosobních“, mezi které řadí například protihitlerovský odboj a koalici, a nejde tedy pouze o Benešovo rozhodnutí.⁸⁶ Ať už bude jeho historický obraz jakýkoliv, nelze popřít, že ve své době byl Beneš významnou morální autoritou, která měla, jak tvrdí Tomáš Staněk, na utváření veřejného mínění velký vliv.⁸⁷ Moc a vážnost jeho osobnosti byly udržovány i ve zkoumaných novinách, které jeho názory plně přijímaly a odvolávaly se na ně. Deníky označovaly Beneše za předního bojovníka za demokratickou republiku, prezidenta Budovatele a „miláčka“ národa. „*Dr. Beneš ve své funkci presidenta republiky stal se představitelem osvobozovacích snah našeho národa. Jeho promluvy, vysílané v době okupace zahraničním rozhlasem, v kterých i v těch nejhorších okamžicích této války projevoval důvěru v obrat a ve vítězství spojenců, posilovaly morálku lidu doma v jeho těžkém zápolení s fašistickými vetřelci.*“⁸⁸ Svobodné noviny napsaly o jeho cestě na Slovensko jako o příležitosti českého a slovenského lidu projevit „svou velkou lásku, kterou ke svému prezidentovi chová.“⁸⁹

Ve svých zprávách a projevech, které Edvard Beneš ze zahraničního exilu vedl a které se s blížícím se koncem války radikalizovaly, často nabádal k nekompromisnímu řešení německé otázky v ČSR. Objevovala hesla jako: „(německé příkoří) *nesmí zůstat*

---

⁸² Churaň 2001: 38.

⁸³ Staněk 1991: 14.

⁸⁴ Kučera 1992: 6.

⁸⁵ Staněk 1991: 14.

⁸⁶ KŘEN, Jan. Předmluva. In *Odsun Němců z Československa*. 2. vyd. Praha: Dita, 2002. S. 14.

⁸⁷ Staněk 1991: 58.

⁸⁸ (red). (článek uveřejněn bez titulu). *Rudé právo*, 27. 5. 1945, č. 18, s. 1.

⁸⁹ (red). Prezidentův návrat do Prahy. *Svobodné noviny*, 7. 9. 1945, roč. 1, č. 90, s. 1.

zapomenuto a nepotrestáno.“, „Konec této války bude u nás psán krví.“, „(nová vláda) povede válku proti Němcům a musí ji vést co nejintenzivněji.“⁹⁰ V tomto ohledu se nezměnily ani jeho projevy na českomoravském a slovenském území po jeho návratu do osvobozené republiky. Prezident svým nekompromisním postojem k německé otázce podněcoval protiněmeckou náladu československého obyvatelstva a jeho touhu po odplatě a nabádal k okamžité a důkladné „očistné práci“. V Košicích 5. dubna 1945 vybízel, aby obyvatelé nového „státu Čechů a Slováků provedli již v tomto přechodném období vše, co je jejich národní povinností“.⁹¹ Také v Brně vedl 12. května z balkónu radnice velice ostrou a nekompromisní promluvu: „Nyní se dáme hned do práce. A budeme dělat pořádek mezi námi, zejména také i zde v Brně s Němci a všemi ostatními. Můj program je – a já to netajím –, že otázku německou musíme v republice vylikvidovat.“⁹² V Praze na Staroměstském náměstí 16. května zase pronesl: „Heslem naším budiž: Definitivně odgermanizovat naši vlast, kulturně, hospodářsky, politicky.“⁹³ Na udržování agresivní nálady však měly podíl i další politické osobnosti (například ministerský předseda Zdeněk Fierlinger, náměstek předsedy vlády Klement Gottwald, ministr národní obrany Ludvík Svoboda či ministr vnitra Václav Nosek) a zajisté také tisk, jenž jejich vyjádřením věnoval značnou pozornost.

První dny a týdny po květnovém osvobození byl nacismus hlavním tématem zkoumaných periodik. Noviny byly plné prožitků z války, postupně odhalovaných nacistických plánů, svědectví z koncentračních táborů či gestapáckých praktik. Články o válečných zločinech, jejich rozsahu a nehumánnosti ovšem nebyly zaměřeny jen proti nacismu, naopak měly vypovídat proti celému německému národu. Nacismus v podání zkoumaných periodik nebyl záležitostí jednotlivých osob, ale stal se součástí zla a rivality, které měly být zakořeněny od přírody v povaze každého Němce. „[...] Všichni Němci mají něco společného, strojově nelidského ve svém chování, že všichni si neváží lidského života, nedrží slovo, potřebují zotročovat druhé a hrát si na pána [...],“⁹⁴ vyjádřil se Vladimír Úlehla ve Svobodných novinách. Každý Němec měl podle dobových interpretací ve zkoumaných denících vinu na prožitém strádání a nikdo v Rudém právu ani Svobodných novinách princip kolektivní viny nezpochybnil. Ferdinand Peroutka koncem října napsal: „Nevěříme dnešním dospělým Němcům. Nevěříme německé mládeži. Nevěříme těm Němcům, kteří se narodí.“⁹⁵

---

⁹⁰ Beneš, E. 2002: 116, 121, 130.

⁹¹ Tamtéž: 134.

⁹² Tamtéž: 139.

⁹³ (red). Projev prezidenta republiky Dr. Edvarda Beneše na Staroměstském náměstí. *Rudé právo*, 17. 5. 1945, č. 10, s. 2.

⁹⁴ Úlehla, V. Jak to chápat. *Svobodné noviny*, 6. 7. 1945, roč. 1, č. 38, s. 1.

⁹⁵ Peroutka, F. Nemůžeme jinak. *Svobodné noviny*, 21. 10. 1945, roč. 1, č. 127, s. 1.

Všichni sudetští Němci byli tudíž odpovědní za zkušenost Mnichova a za rozbití republiky v březnu 1939, ačkoli bylo opakovaně zdůrazňováno, že potrestání mají být pouze fašisté a kolaboranti. Problém kolaborantství nebyl ve Svobodných novinách, na rozdíl od Rudého práva, zdůrazňován. Nepatrnou polemiku na téma kolaborantů, kteří se po válce snažili svou vinu skrýt, přinesl v srpnu Ladislav Khás ve svém komentáři *Vina a spravedlnost*. „*Víme ovšem, že leckterý „objektivní neutrál“ a tutti quanti kolaboroval mnohem vydatněji než leckdo z těch, které posíláme před soud lidu.*“ Ovšem zastání či zmírnění kolektivní viny to Němcům nepřineslo. Khás v témže článku píše: „*Naši nepřátelé jsou Němci. Bylo rozhodnuto dávno, že všichni Němci jsou odpovědní za neštěstí, které způsobili světu.*“⁹⁶ Stejně se vyjádřil Edvard Beneš u příležitosti vzpomínky na Lidice v červnu 1945, když prohlásil, že činí „německý národ jako celek za nacism a za všechny jeho zločiny [...] odpovědným,⁹⁷ ačkoli o rok dříve (a v podstatě i v průběhu samotného odsunu) důrazně opakoval, že Československo se nehodlá mstít a ničit německý antifašistický lid.⁹⁸

Otázkou však zůstávalo, jak rozpoznat „hodné“ Němce od těch „špatných a zasloužili si opravdu pomoc. Představa „dobrého“ Němce byla ve zkoumaném tisku ironizována, jak to můžeme vidět například na článku Františka Langerera ve Svobodných novinách s titulem *O hodných Němcích*, v němž autor popisuje navenek slušného nacistu: „*Kdo se tam s ním dostane do styku, soudí, že je to asi hodný Němec, vždyť má všechny známky občanské dobroty. Je spořádaný, přesný, rodinný i jeho panička – vede-li ještě nějakou domácnost, je čistotná, hospodárná, příčinlivá. Není pochyby, že takový člověk při výběru hodných Němců se každému a lidí dobře znalému administrantovi zalíbí, dost možná se ocitne mezi těmi hodnými Němci, kterým může být bez obav a naopak s velkými nadějemi svěřena správa budoucího hodného Německa.*“⁹⁹ František Čáda zase 12. srpna polemizoval nad tím, jestli v republice zbyli nějakí demokratičtí Němci, když se „právě jejich nedemokratičtí rodáci vydatně postarali, aby zmizeli.“¹⁰⁰

Rudé právo reagovalo na kolaborantství výrazněji než Svobodné noviny a potrestání kolaborantů, jakožto zrádců vlastního národa, pro něj představovalo důležitý úkol. Kladením pozornosti na československé viníky tak Rudé právo nedávalo veškerou odpovědnost za válečné útrapy pouze na sudetské Němce. „*Nebudou však postiženi jen nacističtí bandité, nýbrž i jejich čeští pomahači, zrádci a kolaboranti. A to je velmi důležitá, pro náš budoucí*

---

⁹⁶ Tamtéž.

⁹⁷ (red). Pouť národa do Lidic. *Rudé právo*, 12. 6. 1945, č. 31, s. 1.

⁹⁸ Beneš, E. 2002: 123.

⁹⁹ Langer, F. O hodných Němcích. *Svobodné noviny*, 1. 8. 1945, roč. 1, č. 59, s. 1.

¹⁰⁰ Čáda, F. Česká jména v českém pohraničí. *Svobodné noviny*, 12. 8. 1945, roč. 1, č. 69, s. 1.

*národní život vlastně nejdůležitější stránka.*¹⁰¹ Gustav Bareš upozorňoval v návaznosti na dekret prezidenta republiky o Národním soudu na snahu mnoha kolaborantů zakrýt svou vinu očerňováním druhých lidí. „*Je to zbabělý pokus těch, kteří nesou vedoucí odpovědnost za protektorátní politiku, schovávají se za záda národa a strhávají svaté jméno národa do špinavé stoky jejich podle zrady. Náš lid během německé okupace nevýslovně trpěl a náš lid tvrdě bojoval.*“¹⁰²

6.1.1. Krásné Březno

Jak je zřejmé z kapitoly výše, státní představitelé ani zkoumaná média neměli zájem na tom, aby se protiněmecká nálada utišila, naopak pro realizaci odsunu bylo důležité udržet veřejnost v bojovném postavení. Pro novou vládu obnovené republiky znamenalo vytvoření národnostně jednotného a silného státu nejpřednější úkol a národní revoluce, která v sobě nesla přesídlení téměř tří milionů českých Němců, by se neobešla bez obyvatelstva odhodlaného tyto změny provést. A ačkoliv Edvard Beneš během projevu v Plzi 15. června vybízel ve věci „vyčištění republiky od zrádných elementů“ k trpělivosti a rozvážnosti¹⁰³ (příznačné je, že právě v polovině června se v britském tisku začala objevovat první kritika¹⁰⁴), stejně jako v rozhovoru s britským zpravodajem prohlásil koncem července, že „chceme, aby se tento odsun děl organisovaným způsobem a aby byl proveden lidsky,“¹⁰⁵ jeho květnové proslovy v sobě nenesly ani náznak snahy o uklidnění národního radikalismu, přestože si on i ostatní veřejní činitelé museli uvědomovat, jaký dopad mohou jejich projevy na revoluční náladu obyvatelstva mít. Také Rudé právo vybízel k okamžitému jednání a napsalo v článku *Neprodleně zkonfiskovat půdu nepřátel národa*, že „nemají rolníci, domkáři a zemědělství dělníci čekat, až budou usneseny příslušné zákony, nýbrž mají svými demokratickými orgány – Národními výbory – vzít moc v českých vesnicích a vládu nad českou půdou do svých rukou.“¹⁰⁶ Národní revoluce měla být provedena důkladně a za každou cenu a nesměla se ohlížet na případné „přehmaty a nedostatky“, které se v prvních poválečných týdnech děly – jak formuloval svůj názor Gustav Bareš v úvodníku z 22. července.¹⁰⁷ Obdobně se vyjádřil i prezident Beneš ve svém projevu na Staroměstském náměstí, kde řekl, že bude třeba

¹⁰¹ Hájek, J. Národ vykoná svůj soud. *Rudé právo*, 13. 6. 1945, č. 32, s. 1.

¹⁰² Bareš, G. Na soud lidu s válečnými zločinci a zrádci. *Rudé právo*, 13. 7. 1945, č. 56, s. 1.

¹⁰³ Beneš, E. 2002: 146.

¹⁰⁴ Brandes 2002: 335.

¹⁰⁵ (ČTK). Prezident republiky o aktuálních otázkách. *Svobodné noviny*, 23. července 1945, roč. 1, č. 52, s. 1.

¹⁰⁶ (red). *Neprodleně zkonfiskovat půdu nepřátel národa*. *Rudé právo*, 19. května 1945, č. 12, s. 2.

¹⁰⁷ Bareš, G. O rozšíření a upevnění národní fronty. *Rudé právo*, 22. července 1945, č. 64, s. 1.

„vylikvidovat zejména nekompromisně Němce v zemích českých a Maďary na Slovensku, jak se jen likvidace ta dá v zájmu jednotného národního státu Čechů a Slováků vůbec provést.“¹⁰⁸

Protiněmecká nálada, rozšiřovaná mimo jiné v Rudém právu, Svobodných novinách a veřejných projevech, se promítala také do chování lidí vůči německému obyvatelstvu, které bylo v poválečných měsících vystavováno lynčům, samosoudům, neřízeným odsunům i masovým vraždám, jež si vyžádaly stovky obětí.¹⁰⁹ Němci byli ve zkoumaném tisku obviňováni z nejrůznějších nehod a zločinů, navíc se šířily zprávy o pracující „páté koloně“. Dané noviny přinášely zprávy o německých útocích proti českému obyvatelstvu, na základě kterých utvrzovaly názor, že je odsun Němců nezbytný,¹¹⁰ ačkoliv o českých výbojích proti německým osobám se naopak vůbec nezmiňovaly. Nepříznivé postavení, do kterého se Němci dostali, však mnozí také využívali, a to buď k vyřizování osobních sporů, k zakrytí vlastních prohřešků, nebo jako nástroj umocnění svého politického vlivu.¹¹¹ Ve Svobodných novinách o nastalé situaci ve svém sloupku pojednává Jan Karlík, který, jakožto veřejný žalobce u lidového soudu, konstatoval, že „velká část národa onemocněla těžkou a nakažlivou chorobou“, bacilem jménem udavačství.¹¹²

K jednomu z nejznámějších případů masakru německého obyvatelstva po válce patří událost z 31. července v Ústí nad Labem, kde ve čtvrti Krásné Březno došlo k výbuchu muničního skladiště. Za pachatele byli automaticky označeni němečtí záškodníci, takzvaní werwolfové. „Do Ústí nad Labem sjeli se zahraniční novináři, kteří se na místě mohli přesvědčit, že pachateli zločinu jsou vlkodlaci,“¹¹³ psaly Svobodné noviny, ačkoli praví viníci nebyli nikdy zjištěni. Objevují se i tvrzení, že katastrofu zapříčinili čeští strážníci, a dokonce že byla způsobena záměrně ve snaze podnitit odsun Němců.¹¹⁴ Ukázka napovídá, že bylo nutné o německé vině přesvědčit především zahraničí, neboť, jak se v článku Svobodné noviny zmiňují, „mezi spojenci je stále ještě rozšířeno mínění, že Němci jsou obětmi českého šovinismu.“¹¹⁵ Také Rudé právo vyjádřilo naději, že západní spojenci přestanou po této zkušenosti cokoli namítat proti vystěhování Němců.¹¹⁶ Ihned po katastrofě bylo zavrhnuto, že by mohlo jít o nešťastnou shodu náhod a výbuch byl označen za „přímý důsledek německé

¹⁰⁸ (red). Projev prezidenta republiky Dr. Edvarda Beneše na Staroměstském náměstí. *Rudé právo*, 17. 5. 1945, č. 10, s. 3.

¹⁰⁹ Podrobněji k situaci viz: Beneš, Z. 2002: 208-210; Staněk 1991: 69-70.

¹¹⁰ Například viz: (vn). Celá německá obec za trest vystěhována. *Rudé právo*, 27. 7. 1945, č. 68, s. 2; Stmíval, K. Odsun Němců je nezbytný. *Svobodné noviny*, 20. 10. 1945, roč. 1, č. 126, s. 2.

¹¹¹ Beneš, Z. 2002: 209, 210.

¹¹² Karlík, J. Bacil, jež vyhubí právníky. *Svobodné noviny*, 27. 7. 1945, roč. 1, č. 55, s. 1.

¹¹³ (vl). Velký požár v Ústí nad Labem. *Svobodné noviny*, 2. 8. 1945, roč. 1, č. 60, s. 1.

¹¹⁴ Staněk 1991: 78.

¹¹⁵ (red). Velký požár v Ústí nad Labem. *Svobodné noviny*, 2. 8. 1945, roč. 1, č. 60, s. 1.

¹¹⁶ (red). Pevnou rukou očistíme své pohraničí. *Rudé právo*, 2. 8. 1945, č. 73, s. 1.

podzemní práce.¹¹⁷ Rudé právo bylo v popisu události mnohem důraznější a snažilo se na rozdíl od Svobodných novin situace více využít k propagandě proti Němcům. „*Vznik požáru je dostatečně objasněn skutečností, že v továrně, kde vznikl, jsou zaměstnání jako dělníci výhradně Němci a že krátce před požárem byl podniknut útok na vlak Ústní n. L. – Podmokly, který se pachatelům podařilo vykolejit.*“¹¹⁸ Za povšimnutí stojí i skutečnost, že svůj názor stavělo Rudé právo na obecné vůli všech obyvatel: „*Zákeřný útok nacistických žhářů v Ústí nad Labem a zprávy o řádění podlých německých vlkodlaků nacházejí odpověď v jednomyslném hněvném výkřiku veškerého našeho lidu: „Ven s Němci z naší země! Vyčistíme železnou rukou naše pohraničí.*“¹¹⁹

Atmosféra v Ústí nad Labem byla značně napjatá a tamější české obyvatelstvo požadovalo okamžité internování Němců ve městě. Bezprostředně po výbuchu v Krásném Březně došlo k masakru německého obyvatelstva, kterému podlehl několik desítek osob.¹²⁰ O tomto útoku Svobodné noviny informují jen náznakem: „*Jelikož události vyvolaly v českém obyvatelstvu silné pozdvižení, vydala okresní správní komise a místní Národní výbor výzvu, aby občanstvo zachovalo klid a pořádek.*“¹²¹ Rudé právo se o útoku na Němce nezmiňuje vůbec. Za to celou záležitost využívá k přesvědčování, že Němci ve státě jsou nebezpeční a jejich odsun je nevyhnutelný. „*Po těchto událostech, které naplňují hlubokým rozhořčením všecken český lid, je dobře si uvědomit, že právě v našem pohraničí získal hitlerismus před okupací našich zemí svou nejfanatičtější párou kolonu a že mírná politika vůči Němcům v této oblasti se tehdy zle vymstila celému českému národu, který na ni doplatil krví a životy svých nejlepších synů. Po zákeřných zločinech, k nimž došlo dnes, je u nás každému jasné, že německá národnostní skupina v našich zemích by nikdy nepřestala být líhni vlkodlaků a trvalým nebezpečím pro národ a stát.*“¹²²

6.2. Česko-německé vztahy v historickém kontextu

Jak již bylo řečeno v kapitole 3., česko-německé vztahy mají své hluboké historické kořeny. Soužití Němců a Čechů nebylo vždy bezproblémové a tyto dějinné okamžiky sloužily politikům a zkoumaným novinám po druhé světové válce k argumentaci, že „zlo“ se nachází

---

¹¹⁷ (ČTK). Veliká škoda v Ústí n. L. *Svobodné noviny*, 5. 8. 1945, roč. 1, č. 63, s. 2.

¹¹⁸ (sp). Nové zločiny Němců v pohraničí. *Rudé právo*, 1. 8. 1945, č. 72, s. 1.

¹¹⁹ (red). Pevnou rukou očistíme své pohraničí. *Rudé právo*, 2. 8. 1945, č. 73, s. 1.

¹²⁰ Beneš, Z. 2002: 209; Staněk 1991: 77.

¹²¹ (ČTK). Veliká škoda v Ústí n. L. *Svobodné noviny*, 5. 8. 1945, roč. 1, č. 63, s. 2.

¹²² (sp). Nové zločiny Němců v pohraničí. *Rudé právo*, 1. 8. 1945, č. 72, s. 1.

v německé povaze po staletí a že český lid byl po dlouhou dobu neprávem utiskován a znevýhodňován. Na výsledek druhé světové války a s ním spojenou „očistu od německého živlu“ tedy bylo pohlíženo jako na dějinnou spravedlnost, zadostiučinění, které českému obyvatelstvu po právu náleží. Zkoumané deníky se v tomto ohledu názorově nelišily. Shodně považovaly přizvání obyvatel z německého území během kolonizace ve 13. století za osudovou chybu vládnoucích Přemyslovců a nejkatastrofálnějším okamžikem v historii česko-německého soužití byla podle nich Bílá hora. Noviny neuvažovaly o tom, že se během staleté historie vytvářely mezi Čechy a Němci také harmonické vztahy, a celé jejich soužití interpretovaly jako problematické a nepřátelské a německý postoj již od počátku za protičeský, což byl dostatečný důvod pro vystěhování německého obyvatelstva. Druhá světová válka a nacistické represe znamenaly vyvrcholení již tak dost rozjitřených a komplikovaných vztahů. „*Tisíce nevinně umučených nejen v této válce, ale i v minulých katastrofách našeho národa musí stanout před očima soudců, rozhodujících o těchto katanech a zrádcích. Neboť ti, kteří vráželi dýku do zad českému lidu za uplynulých šest let okupace, mají své předchůdce v těch, kteří v uplynulých dobách chtěli zničit svobodu a celé naše národní bytí.*“¹²³ Rudé právo a Svobodné noviny v souladu s československou vládou tedy neviděly v šestiletém útlaku pouze důvod k vysídlení německé menšiny, ale spíše historickou příležitost k rozřešení tohoto staletého konfliktu a vytvoření čistě slovanského státu, kterou si československý lid nesmí nechat uniknout. „*Příležitost, která se nevrátí za tisíc let, a snad už nikdy, nesmí být ztracena,*“¹²⁴ napsal František Čáda 12. srpna ve Svobodných novinách.

Vydání dekretů prezidenta republiky týkajících se pozemkové reformy se obecně, a tudíž i v novinách, nazývalo jako odčinění Bílé hory a konfiskace německého a maďarského majetku znamenala spravedlivé navrácení „ukradené české půdy“. „*Jde o událost historického dosahu. Česká půda, uloupená v pobělohorské době německými šlechtici českému národu, bude konečně po více než třech stoletích vzata z rukou cizáckých loupežníků [...]. Kdysi české hrady, zámky, paláce a dvory, jež po věky byly baštami německého karabáčnického útisku a panské vrchnostenské zvůle, stanou se opět naším národním majetkem,*“¹²⁵ napsal v Rudém právu Jiří Kořátko. K dekretu prezidenta republiky z 2. srpna 1945 upravující československé státní občanství osob německé a maďarské národnosti se ministr vnitra Václav Nosek vyjádřil: „*Napравují se tím chyby a omyly, které sahají hluboko do naší historie, do dob Přemyslovců, kdy k nám Němci byli houfně zváni, přinášející k nám*

¹²³ Tomáš, G. Národ při díle spravedlnosti. *Rudé právo*, 8. 9. 1945, č. 104, s. 1.

¹²⁴ Čáda, F. Česká jména v českém pohraničí. *Svobodné noviny*, 12. 8. 1945, roč. 1, č. 69, s. 1.

¹²⁵ Kořátko, J. Bílá hora bude odčiněna. *Rudé právo*, 23. 6. 1945, č. 41, s. 1.

*zdánlivě rozvoj měst a řemesel, ve skutečnosti však odedávna rozrušovali slovanskou základnu našich zemí [...].*¹²⁶

Důležitým se v této době stalo slovanství a jeho historické kořeny. Karel Stloukal je viděl sahat až do dob Velké Moravy, kdy se z Byzance dostaly na české území jazyk a písmo, budoucí dědictví východních Slovanů, které z nás dle Stloukala udělaly vzdělaný a kulturní národ, a zabránily tak našemu poněmčení, „k němuž by nepochybně bylo došlo.“¹²⁷ A právě k tomuto dědictví se mělo Československo navrátit a společně s Ruskem vytvořit polaritu Západu a především využít jedinečné příležitosti odněmčit se. „*Neoddávejme se ilusím: německého susedství a s ním spojeného německého nebezpečí se nezbavíme zcela ani v budoucnosti. Proto je třeba čeliti mu předem, dokud je doba žhavá. To znamená vyvoditi z příznivé situace všechny důsledky. [...] Příkazem chvíle je také zbaviti se Němců na naší půdě.*“¹²⁸ Tato myšlenka ovšem nebyla vlastní jen Stloukalovi. Příležitost k oslavě slovanství přineslo také výročí příchodu Cyrila a Metoděje. „*Zůstává nesporným historickým faktem, že vděčíme slovanským věrozvěstům, kteří přišli z východu, za to, že naše národy, slovenský i český, nevstoupily v devátém století do dějin jako otroci germánství.*“¹²⁹

Bylo-li vše germánské považováno za špatné, pak se jako správná cesta jevilo vše slovanské. Všechny slovanské státy spolu měly podle nových ideálů spolupracovat pod ochranou SSSR. Edvard Beneš počítal se slovanským spojenectvím a úzkými vztahy s Ruskem již za války. V prosinci 1943 odjel do Moskvy, kde se dohodl se Sovětským svazem o podpoře odsunu Němců a kde Molotov s Fierlingerem podepsali Smlouvu o přátelství, vzájemné pomoci a poválečné spolupráci, která předznamenala budoucí pevné vazby a orientaci na Sovětský svaz, později potvrzené Košickým vládním programem.¹³⁰ Sovětský svaz měl po válce v utváření svého vlivu v Československé republice jednodušší cestu tím, že zde pomáhal porazit Němce a oficiálně podporoval poválečný odsun Němců, ačkoliv 25. 12. 1945 přestalo sovětské pásmo odsunutého německého obyvatelstva přijímat a k obnově transportů došlo až v červnu 1946.¹³¹ „*Lid ví, že nás osvobodila slovanská armáda Sovětského svazu, vedená generalissimem Stalinem, že díky jemu budou vystěhovány miliony Němců a Maďaři, že byla konfiskována nepřátelská půda, znárodněny továrny, doly, banky, že odborové organizace mají moc a zemědělci novou půdu, to vše jen proto, že naše osvobození*

¹²⁶ (ČTK). Republika – národní stát Čechů a Slováků. *Rudé právo*, 5. 8. 1945, č. 76, s. 2; (ČTK). Ministr vnitra o novém dekretu. *Svobodné noviny*, 5. 8. 1945, roč. 1, č. 63, s. 2.

¹²⁷ Stloukal, K. Na rozhraní věků. *Svobodné noviny*, 1. 7. 1945, roč. 1, č. 34, s. 1.

¹²⁸ Tamtéž.

¹²⁹ (red). Sbratření slovanských národů. *Svobodné noviny*, 6. 7. 1945, roč. 1, č. 38, s. 2.

¹³⁰ Arburg 2011: 33; Brandes 2002: 179; Staněk 1991: 33-36.

¹³¹ Kučera 1992: 24-25.

přišlo ze slovanského východu ze SSSR. ¹³² Neopomenutou výhodou pro SSSR byla také jeho neúčast na Mnichovské dohodě. „Ze zkušeností Mnichova vyplývají pro náš národ a stát nyní nejméně tři základní poučení: První z nich spočívá v tom, že existence a bezpečnost naší republiky může být zajištěna pouze v nejtěsnějším spojení s jedinou protimnichovskou velmocí – se Sovětským svazem.“ ¹³³

V Rudém právu se pravidelně oslavoval Stalin a Rudá armáda, jejíž členové byli nazýváni bratry. Ve skutečnosti se lidé rudoarmějců a Revolučních gard z důvodů jejich násilnických praktik, krádeží, znásilňování i vražedných útoků spíše obávali. Západ Čech měl s americkou armádou mnohem příznivější zkušenosti, neboť se na rozdíl od Rudé armády nedopouštěla trestných činů ¹³⁴, nicméně Rudé právo americké osvoboditele zmiňovalo pouze v souvislosti s hlasitou kritikou jejich mírného zacházení s tamními Němci a „nákloností“ k německým ženám. Oslavu SSSR však nepřinášelo jen Rudé právo, také ve Svobodných novinách bylo znát upřednostňování východního spojence před Západem. Nicméně byla odmítána představa, že by ČSR neměla plnou autonomii. Ve Svobodných novinách autoři vyvraceli názor, že se československý národ snaží Rusům podobat, a ujišťovali, že si Češi a Slováci vytváří identitu vlastní. Zároveň se držela myšlenka, že Československo má příznivé podmínky vytvořit socialismus se západními politickými metodami, tudíž ukázat Západu, jak vést socialismus demokraticky.

6.3. Odsun Němců

Protiněmecká nálada, která byla utužována i prostřednictvím médií, měla pro politické plány republiky své výhody. Státní představitelé se chtěli s německou otázkou vypořádat co nejdříve, „dokud je doba žhavá“ a než se začnou proti tomuto postupu ozývat kritické hlasy, které by mohly odsun Němců přerušit. ¹³⁵ Češi a Slováci byli doslova vybízeni, aby na křivdy, které se jim děli, nezapomněli. „Nikdy nezapomeňme na to, co s námi Němci v této válce dělali a co zamýšleli s námi učinit. Bylo to tak hrozné a strašné, že toho navždycky musí být vzpomínáno. Rozhodněme se, že musíme republiku odgermanizovat všude a ve všem.“ ¹³⁶ Zatímco Spojenci si přáli odsun uskutečnit během pěti let, Československo plánovalo se s Němci vypořádat do dvou let. Ve vládních plánech, které Zdeněk Fierlinger představil tisku

¹³² (red). Mohutná manifestace pro přátelství se Sovětským svazem. *Rudé právo*, 6. 11. 1945, č. 153, s. 1.

¹³³ Bareš, G. Aby se již nikdy neopakoval Mnichov. *Rudé právo*, 30. 9. 1945, č. 122, s. 1.

¹³⁴ Arburg 2011: 54, 62, 69.

¹³⁵ Srov. Churaň (2001): 41.

¹³⁶ (red). Prezident republiky v jižních Čechách. *Rudé právo*, 17. 6. 1945, č. 36, s. 2.

začátkem září, se dokonce již počítalo s tím, že se tři miliony Němců podaří přesunout během jednoho roku.¹³⁷

Podle názoru Edvarda Beneše a dalších veřejných činitelů bylo odstranění německé a maďarské menšiny pro Československo životním zájmem, otázkou budoucí existence, na které bude záviset schopnost státu přetrvat. „*Důvod, který nás nutí provést přesídlení Němců do Říše, není snad touha po odplatě za naše utrpení a křivdy na nás spáchané, nýbrž hluboké přesvědčení, že bez zajištění našich skutečných přirozených a historických hranic nebude nikdy plně zabezpečena naše svoboda a samostatnost. Uplatňujeme tu přirozené právo na naši národní existenci [...]*“,¹³⁸ vyjádřil se na toto téma 11. září Zdeněk Fierlinger. Podobný názor přednesl 15. června i Gustav Bareš: „*Energické řešení otázky Němců a Maďarů není proto jen věcí historické spravedlnosti a tím méně je to nějaký projev zuřivé pomstychtivosti Čechů. Je to životní otázka naší budoucnosti a klidného života našich budoucích pokolení [...]*“.¹³⁹ Jinak ovšem zní prohlášení Václava Noska, který naopak „touhu po odplatě za utrpení a křivdy“ ve svém úvodníku pro Rudé právo z 3. července přiznal a připsal ji navíc všem obyvatelům: „*Po strašlivé katastrofě březnové, po Lidicích a Ležácích a po celou dobu nacistické hrůzovlády jsme měli všichni bez rozdílu jedině přání a jedinou vůli: spravedlivě, ale tvrdě odplatit původcům a viníkům národního neštěstí a vyčistit osvobozenou republiku navždy ode všech nacistů, fašistů, zrádců a kolaborantů.*“¹⁴⁰ Odsun Němců však neznamenal podle publikovaných názorů pouze klíčovou podmínku pro budoucí život Československé republiky, ale měl jím být rovněž zajištěn „pevný mír“ a demokratický vývoj celé Evropy. „*Musí tudíž odejít, neboť jiného řešení v zájmu klidu a míru Evropy není.*“¹⁴¹ Ferdinand Peroutka nazval sudetské Němce ve svém úvodníku *Hlavní potřeba* „sudem střelného prachu“.¹⁴² Odsun byl veřejnosti ve zkoumaných novinách prezentován jako prostředek, jak zabránit v budoucnosti dalšímu Mnichovu.

Uvážíme-li, že transfer „státně nespolehlivého obyvatelstva“ měl podle zkoumaných deníků pro budoucnost Československa velkou důležitost, lze konstatovat, že veřejnost nebyla v denících Rudé právo a Svobodné noviny o odsunu dostatečně informována, protože daná periodika se transferem a situací Němců detailněji nezabývala. Rudé právo vydalo od května do prosince 1945 padesát pět článků, které se týkaly odsunu německého obyvatelstva, z nichž

¹³⁷ (Reuter). Odsun Němců bude proveden do roka. *Svobodné noviny*, 9. 9. 1945, roč. 1, č. 92, s. 1.

¹³⁸ (ČTK). Předseda vlády o své návštěvě v Londýně. *Svobodné noviny*, 11. 9. 1945, roč. 1, č. 93, s. 1; Srov. (red). Náš národ se opírá o SSSR. *Rudé právo*, 9. 9. 1945, č. 105, s. 1-2.

¹³⁹ Bareš, G. Naše svaté právo. *Rudé právo*, 15. 6. 1945, č. 34, s. 1

¹⁴⁰ Nosek, V. Vyčistíme republiku od nacistů a zrádců! *Rudé právo*, 3. 7. 1945, č. 48, s. 1.

¹⁴¹ (red). Prozatímní Národní shromáždění se ustavilo. *Rudé právo*, 29. 10. 1945, č. 147, s. 1; (sn). 28. říjen triumfem prezidenta-Budovatele. *Svobodné noviny*, 29. 10. 1945, roč. 1, č. 134, s. 1.

¹⁴² Peroutka, F. Hlavní potřeba. *Svobodné noviny*, 7. 10. 1945, roč. 1, č. 115, s. 1.

patnáct bylo autorských, zbytek tvořily články agenturní nebo články bez šifry autora.¹⁴³ Poměr článků publikovaných před postupimskou konferencí a po ní je vcelku vyvážený. Před Postupimí se v Rudém právu objevilo dvacet pět, po Postupimí třicet článků s danou tematikou.

Svobodné noviny věnovaly odsunu Němců obdobný počet článků, celkem jich ve zkoumaném období vyšlo padesát šest, z toho dvacet dva autorských. U Svobodných novin je však znát nevyváženost počtu článků před a po postupimské konferenci. V době od května do srpna bylo publikováno patnáct článků. Toto období je pro Svobodné noviny charakteristické tím, že se německou otázkou zabývaly především v souvislosti s válečnými zločiny a nacismem, což v sobě sice mohlo nést implicitní závěry, že Němci musí být vysídleni, nicméně názory nebyly vyjadřovány tolik otevřeně jako v Rudém právu. Po Postupimí věnovaly Svobodné noviny otázce odsunu mnohem větší pozornost, vyšlo čtyřicet jedna článků.

Značná část zpráv, které byly o odsunu Němců v daných periodikách publikovány, byla zprostředkována skrze proslovy politických představitelů státu, především Edvarda Beneše a Zdeňka Fierlingera. Rudé právo z celkového počtu článků zabývajících se odsunem uveřejnilo devatenáct projevů státních činitelů. Svobodné noviny otiskly šestnáct projevů souvisejících s odsunem. Na rozdíl od Svobodných novin, které se zaměřovaly převážně na Benešovy a Fierlingerovy proslovy, v Rudém právu jich z celkového počtu proslovů sedm patřilo jiným komunistickým politikům, jmenovitě Gottwaldovi, Slánskému, Kopeckému, Svobodovi, Clementisovi či Noskovi. Čtenářům se dostávalo ujištění, že odsun Němců proběhnout musí, že je to správná a jediná cesta a že vláda má v této otázce neotřesitelnou vůli. O samotném průběhu vysídlovacích akcí však nebyly veřejnosti ve zkoumaných denících předkládány žádné konkrétní informace, čtenáři se nemohli dočíst ani o tom, že odsun Němců na různých místech již probíhá. Pokud se politikové vyjádřili k nepříznivým stránkám procesu odsunu, jako byly například zahraniční kritické ohlasy či protiněmecké excesy, snažili se všemožně „mlžit“ nebo tyto problémy bagatelizovat.

Snaha o zlehčení a zastření skutečnosti je znát především před postupimskou konferencí v otázce již probíhajících vysídlovacích akcí, neboť, jak jsme si řekli v kapitole 3.4, Spojenci důrazně žádali československou vládu nepodnikat ve věci odsunu žádné jednostranné kroky. Svobodné noviny přinesly 24. července článek, ve kterém se prezident Beneš zmiňuje zpravodajovi Reuterovy kanceláře o počtu „asi 200 000 neaktivnějších

---

¹⁴³ U těchto článků je jako autor v práci uváděna redakce (red).

nacistů“, kteří „odešli ze svobodné vůle.“¹⁴⁴ Zdeněk Fierlinger se začátkem září vyjádřil k počtu odsunutých Němců v tom smyslu, že „bylo evakuováno jenom asi 200.000 až 300.000“ německých uprchlíků z Horního Slezska, kteří „museli být především převedeni přes hranice Československa a nemohli být po právu pojeti do otázky transferu německé menšiny.“ Dále dodal, že „stále ještě zbývá v Československu skoro tři miliony Němců, jichž se týká postupimská deklarace.“¹⁴⁵ Odborná literatura přiznává, že počet odsunutých Němců se dodnes určuje velmi těžce. Neexistují ani spolehlivé údaje o počtu německého obyvatelstva na území Československa na konci války, o to hůře se zjišťuje, kolik jich bylo v konečném součtu vysídleno. Situaci komplikoval jak celkový administrativní rozpad a zmatek na jaře roku 1945, tak silné nekontrolovatelné migrační proudy. Soudobé statistiky se prováděly na základě vydaných potravinových lístků, což nebylo příliš spolehlivou metodou.¹⁴⁶ Ve zkoumaných novinách se mluví o plánu odsunout přibližně tři miliony Němců, přičemž se počítalo s tím, že asi půl milionu zde zůstane. Během první fáze odsunu, od května do začátku srpna 1945, bylo vysídleno podle Detlefa Brandese přibližně 450 000 osob¹⁴⁷, stejný odhad uvádí i Tomáš Staněk.¹⁴⁸ Zdeněk Beneš pracuje s číslem mnohem vyšším a zastává počet 560 000 odsunutých Němců.¹⁴⁹ Do konce roku 1945 mělo podle Kučery opustit republiku 800 000 Němců.¹⁵⁰ Co se týče souhrnných statistik, Staněk uvádí, že na konci roku 1947, kdy skončilo hromadné přesídlování, se počet Němců zbylých na území ČSR odhadoval na 200 000.¹⁵¹

I počet obětí odsunu má různé variace. Zdeněk Beneš uvádí, že především německé prameny se přiklánějí k počtu 220 až 270 tisíc obětí. Toto číslo se však stanovilo rozdílem počátečního a konečného počtu Němců, tudíž v sobě zahrnuje nejen úmrtí násilná a za abnormálních podmínek, ale také zmizení, nebo jednoduše evidenční nepřesnosti.¹⁵² Jiné doklady uvádějí počet obětí mezi 15 až 30 tisíci, přičemž nejvíce se shodují na úmrtích v počtu kolem 20 000 sudetských Němců.¹⁵³

Vedle nucených migrací docházelo i k dobrovolným odchodům antifašistů, kteří sice měli povoleno v republice zůstat, ale vzhledem k obecně uplatňované představě kolektivní

---

¹⁴⁴ (ČTK). President republiky o aktuálních otázkách. *Svobodné noviny*, 24. 7. 1945, roč. 1, č. 52, s. 1.

¹⁴⁵ (Reuter). Odsun Němců bude proveden do roka. *Svobodné noviny*, 9. 9. 1945, roč. 1, č. 92, s. 1; Srov.

(Reuter). Do roka provést odsun Němců. *Rudé právo*, 8. 9. 1945, č. 104, s. 1.

¹⁴⁶ Staněk 1991: 54, 90; Beneš, Z. 2002: 198.

¹⁴⁷ Brandes 2002: 333.

¹⁴⁸ Staněk 1991: 76.

¹⁴⁹ Beneš, Z. 2002: 211.

¹⁵⁰ Kučera 1992: 27.

¹⁵¹ Staněk 1991: 253.

¹⁵² Srov. Kučera 1992: 36.

¹⁵³ Beneš, Z. 2002: 217 - 218.

viny, národnímu radikalismu a chladnému, nedůvěřivému postoji Čechů raději odcházeli.¹⁵⁴ Jejich situaci nastínil ministr spravedlnosti Jaroslav Stránský 26. srpna 1945: „*Ti Němci, kteří zde zůstanou, nebudou mít žádná menšinová práva.*“¹⁵⁵ Protiněmecká nálada se promítla i do každodenního chodu českých Němců. Omezení jejich běžného života se podobalo restrikcím, které se ještě za války týkaly židovského obyvatelstva. Příslušníci německé národnosti například museli nosit na rukávu označující pásky, bylo jim odebráno volební právo, nesměli navštěvovat veřejná místa, nebo na to měli vymezenou jen určitou dobu.¹⁵⁶

Problémem principu odsunu se stala tendence vytvořit demokratickou republiku nedemokratickými postupy, které se především na jaře značně podobaly postupům nacistickým. V prvních týdnech po osvobození republiky byla znát touha po trestu všem Němcům, neboť jak to vyjádřil Zdeněk Fierlinger „[...] hrůzy koncentračních táborů zanechaly u nás mnoho trpkosti.“¹⁵⁷ Ačkoli se předseda vlády začátkem září zasazoval, že „nechceme napodobit metody nacistů a používat prostředků, které by se mohli zdát zbytečně tvrdými a nelidskými,“¹⁵⁸ stejně jako Rudolf Slánský prohlásil, že „chceme tento odsun Němců provést co nejlidštěji, netýráme Němce, byli jsme a jsme proti barbarským methodám, které jsou vlastní jenom fašistům,“¹⁵⁹ formuloval Beneš ještě během války názor, že vzato nacistickou optikou, i Češi potřebují své místo k životu, svůj Lebensraum.¹⁶⁰ Podobnosti s nacistickým přístupem si povšimnul i francouzský týdeník *Libertés*, jehož slova byla citována ve Svobodných novinách: „[...] Československo se snaží podle teorie – a metod – nacistů zbudovati stát toliko slovanský a rasově čistý.[...] tvořiti zemi rasově čistou ve dvacátém století je slabomyslností, která ukazuje, do jaké míry nacistický virus pronikl evropské myšlení.“¹⁶¹ Autor Ladislav Matějka srovnává v článku postoj Francouzů a Čechů k německému obyvatelstvu a podobně jako další redaktoři upozorňuje, že vzhledem k odlišnému historickému vývoji nemohou západní státy československému snažení porozumět. Přesto však Matějka s citovanými výroky týdeníku *Libertés* nepolemizuje, naopak upozorňuje, že podobný kritický názor se ve francouzském tisku objevuje nezřídka, což by se dalo vyložit jako nevyřčený souhlas s těmito kritikami. Edvard Beneš se k zahraničním oponentním hlasům vyjádřil zlehčováním: „*Děláme prý totéž, co dělali nacisté nám. Ať výtky*

¹⁵⁴ Beneš, Z. 2002: 216; Staněk 1991: 161; Kučera 1992: 10.

¹⁵⁵ Citováno z: Staněk 1991: 81.

¹⁵⁶ Beneš, Z. 2002: 205; Staněk 1991: 82-83.

¹⁵⁷ (ČTK). Předseda vlády o své návštěvě v Londýně. *Svobodné noviny*, 11. 9. 1945, roč. 1, č. 93, s. 1.

¹⁵⁸ Tamtéž. Za povšimnutí stojí i formulace „zbytečně tvrdé“ prostředky, která by se mohla se vyložit ve smyslu, že se k Němcům může přistupovat tvrdě, nicméně do té míry, aby to nevzbudilo přílišnou vlnu nevole.

¹⁵⁹ (red). Lid posuzuje strany, jak pomáhají budovat náš nový život. *Rudé právo*, 14. 11. 1945, č. 160, s. 2.

¹⁶⁰ Beneš, E. 2002: 85.

¹⁶¹ Matějka, L. Němci viděni z Francie. *Svobodné noviny*, 19. 10. 1945, roč. 1, č. 125, s. 2.

ty jsou snad v jednotlivostech pravdivé či nikoliv, prohlašuji zcela kategoricky: naši Němci do Říše musí odejít a v každém případě odejdou.“¹⁶²

Koncem srpna Zdeněk Fierlinger při návštěvě Brna prohlásil, že se Československo snaží řešit odsun Němců kulturně a ne po vzoru nacistických praktik. „*V prvních dnech převratu nemohly sice být věci vyřizovány tak, jak bychom si byli přáli, ale nyní se zbytečně nikomu nekřivdí, dbá se, aby se Němcům měřilo spravedlivě, aby tu nebylo zbytečných krutostí.*“¹⁶³ Také přiznává, že po osvobození byla v řešení problému německých a maďarských menšin využita značná improvizace, čímž se lehce dotýká tématu „divokého odsunu“, jehož události se jinak do novin nedostaly. Stejně tak Ladislav Matějka ve Svobodných novinách 13. září upozorňuje, že by se český národ neměl s německým živlem vypořádat po vzoru nacismu. „*Bezpochyby by nás učinilo neschopnými rozvinout demokratické zásady a leželo by to jako neodčinitelná kletba na obnovujícím se státě[...].*“¹⁶⁴ Svobodné noviny tak dávaly prostor i tvrzením, které upozorňovaly na nevhodné chování Čechů vůči Němcům, zároveň se však převážně zabývaly vyvrácením kritických ohlasů a ospravedlněním přístupu ČSR k německé menšině.

6.4. „Divoký odsun“

Dodnes nejproblematičtější záležitostí transferu německého obyvatelstva z území Československa je období tzv. „divokého odsunu“. Tato první etapa odsunu, kterou lze ohraničit od května do srpna 1945 (popřípadě až do října 1945, uvážíme-li, že neorganizované transfery pokračovaly i po Postupimi¹⁶⁵), je charakteristická neřízeným vyháněním českých Němců a násilnostmi a terorem vůči nim. Protiněmecké excesy ale nezačaly až po osvobození, setkat se s nimi můžeme již před 8. květnem, kdy stále více stoupala euforie z blížícího se konce války.¹⁶⁶ Mezi Němci se navíc nedělaly rozdíly, takže ze svých domovů bývali během chvíle vyháněni i antifašisté, starousedlíci, Židé (dokonce i ti, kteří byli během války stíháni nacisty) či lidé ze smíšených manželství, aniž by byla prokázána jejich kolaborace za války.¹⁶⁷ Transfer obyvatelstva měla na starosti československá armáda,

---

¹⁶² (red). Odsun Němců bude proveden. *Rudé právo*, 16. 10. 1945, č. 135, s. 2; (ČTK). President dr. Beneš o odsunu Němců. *Svobodné noviny*, 16. 10. 1945, roč. 1, č. 122, s. 1.

¹⁶³ (jr). Pro shodu s Rakouskem a Maďarskem. *Svobodné noviny*, 29. 8. 1945, roč. 1, č. 82, s. 2.

¹⁶⁴ Matějka, L. Prubířský kámen. *Svobodné noviny*, 13. 9. 1945, roč. 1, č. 95, s. 1.

¹⁶⁵ Arburg 2011: 123.

¹⁶⁶ Beneš, Z. 2002: 204.

¹⁶⁷ O postavení některých skupin německého obyvatelstva viz: Staněk 1991: 140-168; Arburg 2011:157-176.

nicméně často se do odsunových akcí zapojovala i Rudé armáda, Revoluční gardy a různé partyzánské jednotky.¹⁶⁸

Nepřiměřené chování během „divokého odsunu“ se pojí především s tzv. „brněnským pochodem smrti“, kdy bylo v noci na 31. května 1945 vyhnáno z Brna přibližně 20 000 tamějších Němců (Brandes uvádí 26 000 Němců¹⁶⁹), tedy převážně žen, dětí a starších osob, neboť práceschopní muži měli být převezeni do pracovních táborů.¹⁷⁰ Členové pochodu byli vedeni pěšky k rakouským hranicím, které tehdy však migranty nepřijímaly. Část skupiny byla proto internována v bývalém pohořelickém dětském táboře, kde vypukla epidemie tyfu. Počet obětí, které si vyžádalo vyčerpání, nemoci i násilnosti Revoluční gardy a Rudé armády, je podle Zdeňka Beneše odhadován na 800 mrtvých¹⁷¹, Arburg však uvádí nejméně 1700 obětí.¹⁷²

Informace o těchto událostech prvních poválečných dní a o zacházení s německou menšinou nebyly uveřejněny v žádném článku Rudého práva ani Svobodných novin. V obou periodických byly uváděny pouze obecné, nekonkrétní informace týkající se objasňování plánů ohledně odsunu nebo přesvědčování o nutnosti a oprávnění německé obyvatelstvo vystěhovat. Bližší informace o situaci menšin v tisku zcela chyběly a samotný průběh odsunu byl tabuizované téma. Oba deníky se zmiňovaly o tom, že je třeba odsun provést, neboť s „německým živlem“ by Československo podle jejich názorů nebylo schopné vybudovat bezpečný stát. Méně se v daných novinách mluvilo o tom, že odsun již probíhá. Veřejnost nebyla o prováděných vysídlovacích akcích ani o počtech odsunutých Němců blíže informována. Průběh odsunu, který se na některých místech spíše podobal vyhánění, ani případy masových lynčů a vražd zkoumaná periodika vůbec nereflektovala. V těchto novinách zcela chyběla snaha o vlastní reportáže, kterými by redaktoři popsali a zhodnotili životní podmínky německé menšiny, jak to prováděli například zahraniční zpravodajové. Rudé právo i Svobodné noviny se vyjadřovaly hlavně ve směru vládou uznaných prohlášení a všeobecně prezentovaných informací, které se omezovaly na vysvětlení, proč je pro novou republiku německá menšina nebezpečná, a tudíž proč musí odejít.

O tom, že by se s Němci na našem území mohlo zacházet nelidsky, se nediskutovalo. Příklady nehumánního zacházení s Němci během „divokého odsunu“ neuváděly Svobodné noviny jakožto nezávislý tisk ani po postupimské konferenci, kdy dostaly články o odsunu ve

---

¹⁶⁸ Staněk 1991: 61-63.

¹⁶⁹ Brandes 2002: 332.

¹⁷⁰ Staněk 1991: 75.

¹⁷¹ Beneš, Z. 2002: 209.

¹⁷² Arburg 2011: 100.

Svobodných novinách více prostoru a zmiňovala se také západní kritika provádění odsunu. Dokazuje to, že proces odsunu byl citlivé a diskutabilní téma již v tehdejší době, neboť neupozorňování na něj odráží především snahu tuto diskuzi nevyvolat. Navíc poukázáním na hrubé zacházení s německým obyvatelstvem by redaktoři dali najevo nesouhlas, čímž by vystavili sebe i noviny kritice ministerstva informací, jak se tomu stalo například v případě týdeníku *Obzory*.¹⁷³ Svobodné noviny se ke svobodě tisku vyjádřily začátkem října slovy: „*Je svoboda projevu, je svoboda tisku. Ale potíží jsou lidé, kteří na každé sebemírnější slůvko kriticky vyjedou tím, že kritika prohlásí za reakcionáře, za odpůrce lidovlády.*“¹⁷⁴ Negativní hodnocení situace, v níž se ocitla německá minorita, bylo považováno za zastávání se Němců, což nemělo na veřejnosti pochopení.¹⁷⁵ Jakákoli pomoc Němcům mohla být považována za podporu fašismu a byla zakazována. „*Ministerstvo vnitra upozorňuje všechny občany, aby neposkytovali noclehy nebo ubytování, potraviny, součástky oděvů apod. osobám německé národnosti, neboť mnoho členů gestapa, příslušníků SS [...] pohybuje se po republice s falešnými doklady.*“¹⁷⁶

Je však na místě uvést ty zmínky, které se v daných novinách a v projevech politiků na téma špatného zacházení s Němci objevily.¹⁷⁷ Pokud že se psalo o nehumánním chování vůči Němcům nebo o probíhajících transferech, byly to údaje velmi mlhavé, nepřesné a bez konkrétních příkladů, navíc často docházelo k zlehčování událostí. Například tajemník ministerstva zahraničních věcí Vlado Clementis ve svém červnovém projevu uvedl, že „*Němci a Maďaři, kteří sem přišli po Mnichově a nebudou pro své zločiny postaveni před lidové soudy, jsou již většinou zajištěni a vyvázeni.*“¹⁷⁸ K vysídlení brněnských Němců lze velmi okrajově přiřadit prohlášení Zdeňka Fierlingera z 12. července. „*Dnes už odjíždějí pravidelné vlaky do sovětského okupačního pásma v Německu a města, jako Litoměřice, Ústí n. L., nemluvě o Brnu, Jihlavě a Znojmu, jsou opět česká.*“¹⁷⁹ V témže projevu se Fierlinger také snaží vyvrátit „senzačně formulované zprávy cizích agentur o odmítavém stanovisku spojenců v otázce odsunu“¹⁸⁰ připomínkou, že Československo má podporu britské i sovětské

---

¹⁷³ *Obzory* vydávané od 25. 8. 1945 pod záštitou Československé strany lidové se kriticky stavěly nejen k provedení odsunu Němců a Maďarů, ale také k celkovému politickému vývoji republiky. Václav Kopecký se je pokusil několikrát zastavit neudělením povolení k činnosti a redaktoři nechal trestně stíhat. Týdeník byl nakonec zrušen až s únorem 1948. Historií *Obzorů* se podrobně zabývá Milan Drápala (2000).

¹⁷⁴ (mb). O svobodě. *Svobodné noviny*, 5. 10. 1945, roč. 1, č. 113, s. 3.

¹⁷⁵ Srov. Staněk 1991: 70.

¹⁷⁶ (red). Vyhláška o přechovávání Němců. *Rudé právo*, 28. 8. 1945, č. 94, s. 4.

¹⁷⁷ Viz také kapitola 6.3.

¹⁷⁸ (red). Nedáme se ničím odvrátit od energického řešení otázky Němců a Maďarů. *Rudé právo*, 14. 6. 1945, č. 33, s. 1.

¹⁷⁹ (ČTK). Zdárné úsilí naší vlády a našeho lidu. *Svobodné noviny*, 12. 7. 1945, roč. 1, č. 42, s. 1.

¹⁸⁰ Tamtéž.

vlády. V rozhovoru se zpravodajem Reuterovy tiskové kanceláře z 21. července se prezident Beneš vyjádřil: „*Nepatrný počet sudetských Němců byl již deportován. Jsou to však ojedinělé případy, ke kterým došlo v důsledku vzrušení, jež se zmocnilo v sudetských okresech Čechů koncem války.*“¹⁸¹ Podobně popsal Zdeněk Fierlinger situaci v „prvním revolučním období“, kdy „překypělé citění našeho lidu způsobilo vypuzení malé části nejvíce se provinivších Němců a Maďarů, za podmínek mnohdy nekontrolovatelných.“¹⁸² I Gustav Bareš v Rudém právu 22. července bagatelizoval záležitosti „divokého odsunu“. „*Tu a tam je možno slyšet stížnosti a žaloby na nedostatky, přehmaty a nespravedlnost. Takové nedostatky a přehmaty nesporně jsou, i když se někdy uměle zveličují. A musí být odstraňovány. Avšak ten, kdo by pro nářky nad těmito nedostatky neviděl ohromnou tvůrčí sílu národní revoluce, ten pro stromy nevidí – nebo nechce vidět – les.*“¹⁸³ Nutno dodat, že tato poznámka byla v Rudém právu jedinou reakcí redaktorů na nepřiměřené poměry v Československu.

Zajímavou zmínku měl Fierlinger 4. srpna, kdy v jednom ze svých pravidelných sobotních rozhlasových projevů připomněl, že podle usnesení postupimské konference musí odsun německého a maďarského obyvatelstva probíhat organizovaně a humánně. „*Pokud se týče Československa, můžeme klidně říci, že v poslední době tento spravedlivý požadavek našich spojenců byl s naší strany plně respektován. Odsun dál se skutečně organisovaně, při čemž německému obyvatelstvu bylo dovoleno vzít s sebou veškeré osobní svršky i potraviny na delší dobu.*“¹⁸⁴ Ačkoli nelze přesně určit, jakou poslední dobu má Fierlinger na mysli, v průběhu uplynulých tří měsíců tyto podmínky rozhodně plněny nebyly. Vysídlovací akce byly organizovány často velmi rychle, spontánně a horkokrevně, Němci museli opustit své domovy během krátké chvíle (někdy i několika minut). S sebou si mohli vzít pouze zavazadla o hmotnosti mezi 30 až 60 kg bez cenností (s výjimkou snubních prstenů) a jídlo, pokud měli tu možnost, na 3 až 7 dní.¹⁸⁵ Jejich majetek byl konfiskován, často rozkraden. Na celém území docházelo k masovým vraždám a lynčům. Tisíce obětí si vyžádaly také internační a pracovní tábory a věznice, kde lidé umírali především na následky nemocí, podvýživy, špatných životních podmínek a fyzické i psychické tyranie. Problémem sběrných táborů bylo především to, že se jejich vedení často ujímali „lidé s psychopatickými rysy, kteří v nich zavedli režim, nezadávající si v ničem s nacistickými tábory,“¹⁸⁶ jak popisuje Jaroslav Kučera. Situace v internačních zařízeních byla i po Postupimi obtížná. Postupem času se sice

¹⁸¹ (ČTK). Prezident republiky o aktuálních otázkách. *Svobodné noviny*, 24. 7. 1945, roč. 1, č. 52, s. 1.

¹⁸² (sn). Budujeme znovu svou republiku. *Svobodné noviny*, 31. 10. 1945, roč. 1, č. 136, s. 1.

¹⁸³ Bareš, G. O rozšíření a upevnění Národní fronty. *Rudé právo*, 22. 7. 1945, č. 64, s. 1.

¹⁸⁴ (ČTK). Naše práce a naše vyhlídky. *Svobodné noviny*, 7. 8. 1945, roč. 1, č. 64, s. 1.

¹⁸⁵ Staněk 1991: 73; Beneš, Z. 2002: 206.

¹⁸⁶ Kučera 1992: 13.

podmínky lepší, ale v některých případech byly stále kritické, především co se týkalo dětí. Od konce roku 1945 počet osob zadržovaných v internačních táborech klesal a tato zařízení se měnila na sběrná střediska nebo na ubytovny pro pracující osoby.¹⁸⁷

Zkoumaný tisk se nezmiňoval ani o existenci těchto táborů, natož o tíživých životních podmínkách v nich. Jediným článkem z obou deníků, který rozebíral situaci v internačních táborech, byla uveřejněná reportáž z *New Statesman and Nation* na konci prosince 1945 ve *Svobodných novinách*. Autorka, která navštívila náhodně zvolená sběrná střediska, vyvracela tvrzení, že by se na těchto místech zacházelo s Němci brutálně. Dále upozorňovala, že omezení ve stravě se netýká pouze Němců, ale že s nedostatkem potravin se potýkají také samotní Češi. Podle ní bylo příčinou „nejvážnější bídy širokých vrstev sudetských Němců“ právě zastavení transferu a stálé zdržování Němců na území Československa.¹⁸⁸ Je však na místě podotknout, že stav internačních táborů se, jak již bylo řečeno, koncem roku stále zlepšoval. Informace o praktikách v táborech z prvních měsíců po osvobození zkoumaný tisk nepřinesl, ani v podobě zahraničních zpráv, které na toto téma vznikaly, jak se sama autorka reportáže zmiňuje. Otázkou zůstává, jestli měli čeští novináři k těmto domácím informacím přístup. Zarážející totiž může být formulace Ferdinanda Peroutky v jeho říjnovém úvodníku, ze které by mohla vyplývat buď vlastní nevědomost o interních událostech, nebo neochota autora uznat pravdu. „*Dějí-li se, jak se nyní na západě často tvrdí, krutosti ve sběrných táborech nebo při vyšetřování, jest to pro nás zároveň hanbou a nebezpečím.*“¹⁸⁹

6.5. Postupimská konference

Důležitým obratem v „divokém odsunu“ byla postupimská konference probíhající od 17. července do 2. srpna 1945, na které USA, Velká Británie a SSSR projednávaly především následující opatření v poválečném Německu. Na programu konference figuroval transfer německého obyvatelstva z Polska a Československa na posledních místech. Američané i Angličané si uvědomovali, že přesídlit takové množství Němců do válkou zbitého Německa nebude jednoduché.¹⁹⁰ Nicméně USA i Velká Británie měly pochopení pro skutečnost, že v obnoveném Československu znamená německá a maďarská menšina významný politický problém, a bude tedy lepší dát celé záležitosti jasný směr, než aby se

---

¹⁸⁷ Staněk 1991: 66-69.

¹⁸⁸ Duff, S. G. Žalostný stav sudetských Němců? *Svobodné noviny*, 28. 12. 1945, roč. 1, č. 182, s. 2.

¹⁸⁹ Peroutka, F. Nemůžeme jinak. *Svobodné noviny*, 21.10 1945, roč. 1, č. 127, s. 1.

¹⁹⁰ Churaň 2001: 71.

Československo vypořádávalo s nepohodlnou minoritou po svém. Nakonec tedy byly stanoveny podmínky pro odsun Němců z Polska, Československa i Maďarska. V článku vztahujícím se k odsunu Němců bylo především zdůrazňováno, že musí probíhat organizovanou a humánní podobou. „*Sice zásadní, ale obecně formulovaný požadavek západních velmocí, aby odsun byl proveden spořádaně a organizovaně, nebyl doplněn ani náznakem opatření, jaké by přijaly v případě, že by československá vláda v této věci postupovala jednostranně,*“¹⁹¹ rozebírá Jaroslav Kučera „distancovaný“ přístup velmocí.

Ze zahraničí (především z Velké Británie a USA) se však ozývaly značné pochybnosti o celém odsunu a kritiky zacházení s českými (a polskými) Němci. Především Američané se k myšlence odsunu stavěli chladně. Harry Truman se k celé záležitosti vyjádřil 5. ledna 1946 slovy: „*V Postupimi jsme byli postaveni před hotovou věc a okolnostmi přinucení souhlasit. Byl to svévolný akt násilí.*“¹⁹² V březnu 1950 vyjádřila americká vláda obecný nesouhlas západních spojenců s výsledkem postupimského usnesení o spořádaném přesídlení německého obyvatelstva. Ohradila se proti tvrzení, že Postupim poválečné transfery vyvolala a že Spojené státy nesou spoluzodpovědnost za hromadné vyhánění Němců. USA argumentovaly především tím, že odsuny započaly v Československu i Polsku ještě před srpnovým rozhodnutím.¹⁹³ Tento argument je ostatně aktuální dodnes, neboť postupimská konference stále bývá označována za spouštěč odsunu a Československo za pouhého vykonavatele postupimského požadavku.¹⁹⁴

Pro československý stát znamenala postupimská konference vítězství. Následné usnesení o zahájení řádného odsunu na konci roku 1945 přispělo k uvolnění napětí, které kolem této otázky stále panovalo, obzvláště kvůli snaze zahraničních kritiků přesídlování Němců zastavit. Edvard Beneš ve svém vánočním projevu zařadil téma odsunu mezi lepší, příznivější události doby a konstatoval: „*Odsun Němců z Československa je veliká revoluční a pro nás radostná a uspokojující událost. [...] Dnes nám Spojenci zaručují vystěhování Němců během r. 1946 z naší země. Je to spravedlnost dějin, jedna z nejoprávněnějších a nejvyšších, k níž se po této válce dojde.[...] Važme si toho, radujme se z toho a provedme to důstojně a lidsky a z mravního hlediska bezvadně.*“¹⁹⁵

Výsledek Postupimi byl zlomový, což je poznat také na mírnější otevřenosti tématu odsunu ve Svobodných novinách, neboť přinesl možnost ospravedlnění události

---

¹⁹¹ Kučera 1992: 8.

¹⁹² Citováno z: Churaň 2001: 61.

¹⁹³ Churaň 2001: 129-130.

¹⁹⁴ Srov. Arburg 2011: 119.

¹⁹⁵ (red). Věřit v doby lepší! *Svobodné noviny*, 27. 12. 1945, roč. 1, č. 181, s. 1.

v Československu. Argumenty zastánců odsunu se nyní mohly opřít o souhlas vítězných velmocí a každý, kdo se proti transferům postavil, mohl být nařčen z toho, že se v podstatě staví proti demokratické Evropě. „*Vždyť je jisto, že odsun německé menšiny, opírající se o jasné usnesení v Postupimi, provedeme, a kdo může mít zájem na tom, aby toto historické opatření, směřující k znemožnění Mnichova v budoucnosti, bylo brzděno?*“¹⁹⁶ V obou zkoumaných denících se usnesení konference prezentovalo jako „zásadní uznání odsunu německého obyvatelstva“. Pojem „zásadní uznání“, které bylo v této souvislosti používáno i v projevech politiků, však není příliš korektní, uvážíme-li, že postoj Spojenců k tomuto procesu byl spíše nejistý a zanedlouho značně odmítavý. V původním textu Postupimské dohody navíc nebyl pojem „zásadně“ vůbec použit. I samotné články v novinách si v tomto směru protiřečí. Například Rudé právo otisklo 4. srpna článek *Rozhodnutí o osudu Německa* s podtitulkem *Velmoci daly zásadní souhlas k odsunu německého obyvatelstva z Československa*, kde k samotné otázce odsunu v textu uvádí pouze tento výňatek: „*O odsunu německého obyvatelstva z Polska, Československa a Maďarska prohlášení obzvláště zdůrazňuje, že tři vlády jsou zajedno v tom, že jakýkoli odsun musí být prováděn řádným a lidským způsobem. Zpráva též podotýká v této souvislosti, že členové kontrolní rady obdrželi instrukce, aby oznámili svým vládám, kolik takových osob již přišlo do Německa z Polska, Československa a Maďarska, a aby podali odhad, kdy a kolik transferů je možno uskutečnit s ohledem na nynější situaci v Německu.*“¹⁹⁷ Z ukázky je patrné, že ačkoli se veřejnosti prezentoval postoj velmocí k odsunu jako kladný a veskrze souhlasný, samotné komuniké již tak rozhodné nebylo. Oficiální text, jenž odsunu věnuje předposlední článek, mnohem více zdůrazňoval ne nutnost odsun provést, nýbrž provést ho humánně.¹⁹⁸

6.6. Od Postupimi do konce roku 1945

V Postupimské dohodě byly všechny tři zainteresované země požádány, aby dočasně pozastavily transfer obyvatelstva do té doby, než Spojenci projednají situaci v Německu a stanoví přesný postup organizovaného odsunu. Nicméně se jednalo o požádání, ne o sankčně vymezenou podmínku, a tak, ačkoliv zkoumané deníky přinášely informace, že se postupimské požadavky dodržují a evakuace obyvatelstva nepokračuje, byli Němci i nadále

¹⁹⁶ (GB). Ještě k otázce odsunutí Němců z Československa. *Rudé právo*, 27. 9. 1945, č. 120, s. 1.

¹⁹⁷ (red). Rozhodnutí o osudu Německa. *Rudé právo*, 4. 8. 1945, č. 75, s. 2.

¹⁹⁸ Celý text komuniké viz příloha 1.

odsouvání. Dokazují to zprávy v Rudé právu o odsunu Němců z Plzně¹⁹⁹ a o odsunu karlovarských Němců ve Svobodných novinách.²⁰⁰ Podle Tomáše Staňka opustilo ČSR do konce roku 1945, tedy před zahájením řádného transferu, kolem 350 000 Němců, přičemž ovšem sám upozorňuje, že tyto propočty jsou dosti nepřesné a s každým zdrojem se liší.²⁰¹ K zahájení řádného odsunu došlo v prosinci 1945. Podle plánů měl být největší počet Němců odsunut v květnu a červnu 1946, celkově se počítalo s 2,5 miliony Němců odsunutých do britského, amerického a sovětského pásma. V Československu byl za účelem řádného odsunu vytvořen Úřad pro odsun Němců, dohled nad odsunem zajišťoval Sbor národní bezpečnosti a národní výbory. Oficiálně byly transfery ukončeny koncem roku 1946, ovšem pokračovaly až do roku 1947 a individuálnější případy (především šlo o spojování oddělených rodin) je možné vystopovat až do konce 40. let.²⁰²

Příliv nového obyvatelstva do válkou oslabeného Německa způsoboval velké problémy, ačkoli podle Zdeňka Fierlingera muselo být Německo schopné tyto osoby zaopatřit, neboť podle něj šlo o náhradu obyvatel padlých ve válce a válečných zajatců, kteří byli do Německa odvedeni na nucené práce a po válce odcházeli zpět domů.²⁰³ Úbytek pracovních sil (především kvalifikovaného dělnictva a odborníků) se ovšem projevil kriticky v československém hospodářství a postupem času byly tyto osoby řazeny do transferů mezi posledními, popřípadě mohly po rozhodnutí pracovních úřadů a správních orgánů v republice zůstat.²⁰⁴ Otázka žní a pracovní povinnosti zaplňovala stránky obou deníků již od května. Občané byli neustále vyzýváni, aby se zapojili do práce, ať už v zemědělství, či v odklizení válečných trosk. „Zdar žní musí býti otázkou nás všech bez rozdílu povolání i pobytu. [...] Heslem nás všech budiž: zabezpečit letošní úrodu a tím i výživu celého našeho národa.“²⁰⁵ Autorka článku *Trest nebo požehnání?* ve Svobodných novinách záležitost pracovní povinnosti označila za druhou nejdiskutovanější té doby, hned za odsunem Němců.²⁰⁶ Rudé právo se také zabývalo problémem práce, nicméně oproti Svobodným novinám prezentovalo zapojení se občanů do pracovní povinnosti jako uspokojivé a radostné. Komunistická strana dokonce zorganizovala na začátku září pracovní pohotovost nazvanou „Milion pracovních hodin republice“, během níž dobrovolníci odklízeli válečný nepořádek.²⁰⁷ Na úbytek pracovní

¹⁹⁹ (red). Přes 1000 Němců již odsunuto z Plzně. *Rudé právo*, 15. 11. 1945, č. 161, s. 1.

²⁰⁰ (is). Odsun karlovarských Němců. *Svobodné noviny*, 25. 10. 1945, roč. 1, č. 130, s. 2.

²⁰¹ Staněk 1991: 114.

²⁰² Beneš, Z. 2002: 211.

²⁰³ (Reuter). Odsun Němců bude proveden do roka. *Svobodné noviny*, 9. 9. 1945, č. 92, s. 1.

²⁰⁴ Staněk 1991: 156-157.

²⁰⁵ (red). Spoluobčané! *Svobodné noviny*, 28. 6. 1945, roč. 1, č. 32, s. 3.

²⁰⁶ Melniková-Papoušková, N. Trest nebo požehnání. *Svobodné noviny*, 17. 10. 1945, roč. 1, č. 123, s. 1.

²⁰⁷ Rudé právo, 1. 9. 1945, č. 98, s. 1.

síly, který odchod německé menšiny způsobil, a na škody, které tím může ČSR do budoucna utrpět, upozornil v úvodníku *Nemůžeme jinak* Ferdinand Peroutka: „*Je třeba jednat, ale také dáti pozor, aby se jednou neřeklo, že přetrhl se řetěz veliký, přetrhl, a tou jednou stranou zasáhl Němce a tou druhou Čechy. Ale ať jakkoliv velké mohou být obtíže hospodářské, jest nesporným přáním českého národa zbaviti se nebezpečí, jehož všichni hloubku poznal.*“²⁰⁸

Na podzim roku 1945 se projevy politiků a zkoumané noviny v tématu odsunu zmiňovaly především o probíhajících jednáních a zahraničních zprávách. Svobodné noviny uveřejňovaly více ty zahraniční články, které sympatizovaly s Československem a zastávaly se jeho situace. Z celkového počtu dvanácti článků týkajících se zahraničních ohlasů byla v deseti vyjádřena podpora Československu z cizího tisku. Za povšimnutí stojí, že Rudé právo tyto zprávy o západní podpoře neuveřejňovalo.

Nicméně autoři ve Svobodných novinách polemizovali také se zaznívajícím kritikou. Shodovali se na tom, že Západ nemůže situaci v Československu pochopit, neboť si s německým obyvatelstvem neprožil stejné zkušenosti, a tím pádem nemůže události spravedlivě hodnotit. „*Kdybychom nedovedli využít této příležitosti, vyskytnuvší se jednou za tisíciletí, nezasluhovali bychom později ani soustrasti, kdyby se děje opakovaly. V této věci nám Angličané a Američané nemohou rozumět a bohužel jest již patrné, že nerozumějí: žijí v jiných okolnostech [...]*“,²⁰⁹ napsal ve svém úvodníku 7. října Ferdinand Peroutka. Postavení západních spojenců se s jejich kritikou zhoršovalo, naopak se ve zkoumaných novinách zdůrazňovala důležitost ruského spojence. Klement Gottwald mimo jiné v Brně prohlásil, že práva odsunout Němce se ČSR dostalo jen díky Sovětskému svazu. „*Nikdo jiný se v této věci za nás nepostaví a kdo by si proto přál, abychom byli se sovětským svazem rozeštváni, pracuje k tomu, aby zde Němci a Maďaři zůstali.*“²¹⁰ Také Peroutka si přál německé obyvatelstvo odsunout a to i za cenu spojení se SSSR. „*Mnozí z nás nesmírně milují západ a jeho instituce a nedají se donutit, aby jej přestali milovat. Ale pokud mluvíme o holých politických faktech, třeba říci, že nebudeme-li moci odsun Němců provést také za pomoci západních mocností, provedeme jej silou svého spojení s Ruskem.*“²¹¹ V témže článku Peroutka upozorňuje, že je třeba západní „kampaň proti českému národu“ vyslechnout, a je-li pravdivá, musí se poměry z mravního hlediska v Československu změnit. Nicméně odsun německé menšiny považoval v každém případě za nutný. „*Smyslem tohoto článku jest, že nemůžeme jinak ve věci samé. Není jeho smyslem tvrditi, že nemůžeme jinak ve formě. [...]* Vše, co se

²⁰⁸ Peroutka, F. *Nemůžeme jinak. Svobodné noviny*, 21. 10. 1945, roč. 1, č. 127, s. 1.

²⁰⁹ Peroutka, F. *Hlavní potřeba. Svobodné noviny*, 7. 10. 1945, roč. 1, č. 115, s. 1.

²¹⁰ (red). *Jednota lidu podmínkou našich úspěchů. Rudé právo*, 8. 11. 1945, č. 155, s. 2.

²¹¹ Peroutka, F. *Nemůžeme jinak. Svobodné noviny*, 21. 10. 1945, roč. 1, č. 127, s. 1.

u nás od roku 1938 dělo, mohlo se dít tím způsobem jen proto, že v našich hranicích byla tak početná německá menšina. Nechceme tedy početnou německou menšinu.“²¹²

Na zahraniční zprávy reagovalo Rudé právo méně než Svobodné noviny, celkem věnovalo ohlasům na události v ČSR sedm článků, z nichž tři se zabývaly britskou kritikou. V úvodníku *Ještě k otázce odsunutí Němců z Československa* Rudé právo rozebírá článek z Manchester Guardian, který upozorňuje, že v chování Československa k německé menšině přežívá nacismus. „*Zde se však odklad odsunu Němců vysvětluje tak, že se za ním skrývá naděje na zapomětlivost Čechů. Doufá se, že pomine ‚silná citová reakce‘ u nás, že ‚nalezneme správnou cestu‘ k svobodné demokracii [...] A to je vážná věc, jestliže se bere v pochybnost ne již forma provedení odsunu, ale sám odsun, který je rozhodnut,*“²¹³ upozornilo Rudé právo. Provedení transferů bylo považováno za neuspokojivé nejen zahraničními pozorovateli, ale také obyvateli Československa. Názory československých obyvatel, kteří odsun odsuzovali, však nedostaly ani v jednom z deníků místo (na rozdíl od vyjádření čtenářů o negativních zkušenostech s Němci), ačkoli nelze s přesností vědět, jestli takové dopisy redakce dostávaly. Kritika odsunu však mohla být vyložena jako znevažování spojeneckého rozhodnutí v Postupimi a jako neochota bojovat proti fašismu. „*Dokonce se v tomto mezidobí začaly i u nás objevovati anonymní hlasy, které se radostně chápaly této příležitosti, upozorňovaly na určité neshody mezi spojenci po londýnské konferenci v různých bodech dohody postupimské a začaly strašiti vším možným, hlavně hospodářskými argumenty. Vyhrožovalo se ztrátou exportní produkce aberthamských rukavic a šluknovských umělých květin. A zatím jim šlo o ztrátu jejich tradičního německého, fašistického spojence.*“²¹⁴ Názor, že zastávání se sudetských Němců znamená podporu fašismu, vyjádřil ještě v červnu i moskevský deník Novoje Vremja, jehož článek přetiskly shodně Svobodné noviny i Rudé právo. „*Jestliže uvážíme situaci v Československu a dbáme poučení z nedávné minulosti, nemůžeme nepřiznat, že kroky na ochranu Němců žijících v Československu jsou na prospěch jen těm, kdož nechtějí dopustit definitivní rozdrčení fašistické nadvlády v Evropě a kdož zřejmě nemají zájem na posílení demokracie na evropské pevnině.*“²¹⁵

Na kritiku Československa od západních velmocí reagoval i Edvard Beneš, který si přes tyto „snad v jednotlivostech pravdivé“ výtky stál za tím, že Němci odejít musí. Zároveň vyzýval „*spřátelenou cizinu, aby se nedala másti záměrnou propagandou německou nebo*

---

²¹² Tamtéž.

²¹³ (GB). Ještě k otázce odsunutí Němců z Československa. *Rudé právo*, 27. 9. 1945, č. 120, s. 1.

²¹⁴ Kreysa, M. Organisujeme odsun Němců. *Rudé právo*, 4. 12. 1945, č. 177, s. 1.

²¹⁵ (Moskva). Významný sovětský hlas podporuje očistění našich pohraničních krajů. *Rudé právo*, 26. 6. 1945, č. 43, s. 1; Srov. (TASS). Velké porozumění v Sovětském svazu pro nejpálčivější otázku našeho státu. *Svobodné noviny*, 27. 6. 1945, roč. 1, č. 31, s. 2.

*i příležitostnými cizími zpravodaji, kteří [...] často věci vidí příliš zběžně, a z jednotlivých případů, které se jistě dříve tu a tam přihodily, příliš zevšeobecňují [...].*²¹⁶ V témže článku však Beneš zdůrazňuje také to, že celý odsun musí probíhat lidsky a že „všechny podřízené orgány, které se proti tomu prohřeší, budou velmi rozhodně volány k pořádku.“²¹⁷ Podle vládního výnosu z konce září 1945 byly skutečně některé zločiny z předchozích měsíců trestně stíhány. Od července 1947 pak prošetřovala „hromadné zákroky proti Němcům, Maďarům a jiným osobám po 5. 5. 1945“ zvláštní komise.²¹⁸

Souhrnně můžeme říci, že zkoumaný tisk se vůči zahraničním kritikům poměrů v Československu ohrazoval a napadal je z neinformovanosti a neobjektivnosti. Je nutné na tomto místě podotknout, že mnoho cizích zpravodajů, kteří se přijeli o podmínkách sudetských Němců osobně do Československa přesvědčit, vyvrátilo, že by se s Němci zacházelo nepřístojně, či snad dokonce podle vzoru nacistů. Například Svobodné noviny uvedly, že podle britského zpravodaje Denise Bardense, který pobýval tři měsíce v Praze, „nelze mluvit v nejmenším o analogii mezi tím, co se stalo několika Němcům a tím, co dělají Němci Čechům.“²¹⁹ Není však možné tvrdit, že žádný cizí dopisovatel nepopsal poměry v Československu jako špatné a nevyhovující, nicméně stojí za povšimnutí, že zkoumaný tisk takovéto zprávy, ačkoliv sám přiznával, že existují, neotiskl.

---

²¹⁶ (ČTK). Prezident dr. Beneš o odsunu Němců. *Svobodné noviny*, 16. 10. 1945, roč. 1, č. 122, s. 1; Srov. (red). Odsun Němců bude proveden. *Rudé právo*, 16. 10. 1945, č. 135, s. 2.

²¹⁷ Tamtéž.

²¹⁸ Beneš, Z. 2002: 210.

²¹⁹ (ČTK). Němci z ČSR do sovětského pásma. *Svobodné noviny*, 16. 12. 1945, roč. 1, č. 174, s. 2.

7. Závěr

Tato bakalářská práce se zabývala reflexí témat souvisejících s odsunem Němců z poválečného Československa v denících Rudé právo a Svobodné noviny. Cílem práce bylo zjistit, jakým způsobem tato periodika zachycovala německou otázku a proces odsunu německé menšiny v období od května do prosince roku 1945 a porovnat jimi prezentované informace se současným stavem znalostí, které přináší odborná literatura.

Vzhledem k rozdílným charakteristickým rysům vybraných deníků, tedy Rudého práva jako tisku politické strany Národní fronty a Svobodných novin jakožto nezávislého tisku, se dalo předpokládat, že jejich interpretace určené problematiky se bude lišit. Přesto z rozboru publikovaných článků a jejich srovnání vyplývá závěr, že způsob prezentování daného tématu se v jednotlivých denících výrazněji nelišil. Oba deníky reflektovaly odsun Němců obdobným způsobem, který se stal na dlouhá desetiletí oficiálním dogmatem. Jak je poznat z předchozí analýzy, německou otázku a s tím související odsun prezentovaly deníky v mezích, které celému tématu stanovila vláda. Velkou část z celkového počtu článků tvořily agenturní články a projevy politiků, Svobodné noviny uveřejnily šestnáct projevů, Rudé právo devatenáct. Zatímco Svobodné noviny publikovaly v otázce odsunu prohlášení Edvarda Beneše a Zdeňka Fierlingera, Rudé právo vedle těchto dvou osobností dávalo prostor i proslovům komunistických politiků, jako byl Klementa Gottwalda, Rudolfa Slánského, Václava Kopeckého, Ludvíka Svobody, Vlado Clementise či Václava Noska. Autorských článků uvedlo Rudé právo patnáct, Svobodné noviny dvacet dva, zbytek tvořily články agenturní nebo články neoznačené žádnou šifrou. Ve zkoumaných novinách zcela chyběla snaha o vlastní záznam událostí a popis situace německé menšiny na základě autorského pozorování.

V první podkapitole praktické části jsem se zabývala popisem protiněmecké nálady, která byla mezi veřejností rozšiřována politickými proslovy i obsahovým zaměřením zkoumaných novin, především v prvních týdnech od konce druhé světové války. Významnou autoritou se stal prezident Beneš, který vedl na různých místech Československé republiky veřejné projevy, otevřeně vybízející obyvatelstvo k tvrdé odplatě všech válečných příkoří. Lidé byli rovněž nabádáni, aby „vzali spravedlnost do svých rukou“ a udělali vše, co je třeba pro vytvoření národa Čechů a Slováků. V průběhu očistné národní revoluce mělo dojít odgermanizování země. Podíl na rostoucím národním radikalismu měl i zkoumaný tisk, který

uveřejňoval zprávy o nacistických válečných zločinech, obětech války a podporoval koncept kolektivní viny, podle které nebylo žádnému Němci možno věřit a všichni byli odpovědní za Mnichov a vznik Protektorátu.

Němci byli v Rudém právu a Svobodných novinách prezentováni jako státně nespolehlivé a nebezpečné osoby. Součástí protiněmecké propagandy se staly i údajné zločiny německých „vlkodlaků“ a útoky sudetských Němců, o kterých noviny zpravovaly a na kterých dokládaly nutnost republiku „očistit od německého živlu“. Nejznámějším případem, který vzbudil velký rozruch, se stal výbuch v Krásném Březně. Události v Ústí nad Labem jsem začlenila do kapitoly protiněmecké nálady z toho důvodu, že ústeckou katastrofu vládní představitelé využili ke své propagandě, především před zahraničními velmocemi. Svobodné noviny a Rudé právo označily za viníky výbuchu tamější německé obyvatelstvo, ačkoliv pravé pachatele nelze dodnes s jistotou určit. Na druhou stranu deníky neinformovaly o násilnostech a masovém lynči Němců bezprostředně po katastrofě. Obě periodika zároveň využila výbuch v Krásném Březně jako apel na západní spojence a vyvodila z nehody další důvod odsunu. Rudé právo bylo v tomto případě důraznější než Svobodné noviny a postavilo na ústeckých událostech ostřejší vlastní protiněmeckou propagandu.

V další podkapitole práce jsem se zaměřila na historickou souvislost česko-německých vztahů, která byla v rámci protiněmeckého postoje využívána. Stejně jako u předchozí kapitoly, i k tomuto tématu se Rudé právo a Svobodné noviny vyjadřovaly shodným způsobem. Spatřovaly, tak jako vláda, v odsunu Němců dějinnou spravedlnost za vše, co podle nich Němci českému národu přinesli nejen v druhé světové válce, ale prakticky již od počátku soužití. Němci byli prezentováni jako cizinci, kteří byli ve středověku chybou vládnoucích panovníků přizváni na české území a od té doby české obyvatelstvo utiskovali. Deníky zcela ignorovaly kladné stránky společného soužití a spolupráce, stejně tak nebraly v úvahu historické a rodinné kořeny, které zde měli starousedlí Němci. Nacistická okupace během druhé světové války nebyla pokládána pouze za důvod k vystěhování Němců, ale představovala jedinečnou příležitost vyřešit staletý spor odsunem německé menšiny. Znamenala tedy spíše vhodnou záminku pro vytvoření čistě slovanského státu.

Následně jsem se zabývala samotným odsunem Němců v daném období a jeho interpretací ve zkoumaných novinách. Byl potvrzen úvodní předpoklad, že zkoumané noviny nevystaví odsun Němců kritice. Rudé právo ani Svobodné noviny nepochybovaly o správnosti a nezbytnosti německé obyvatelstvo z Československa vystěhovat. Odsun byl označován za životní zájem a úkol státu nutný k poklidnému a svobodnému budování republiky. Bylo rozšířeno přesvědčení, že s německou menšinou by se nikdy republika nemohla bezpečně

rozvítet, neboť čeští Němci by mohli nabrat opět síly a pak by se kdykoliv mohl opakovat Mnichov. Odsunu Němců byla přidělena důležitost rovněž v celoevropském měřítku, měl být zárukou míru v Evropě. Transfer německého obyvatelstva se stal také symbolem boje proti fašismu a každému, kdo se proti odsunu postavil, hrozilo označení reakcionáře.

Rudé právo a Svobodné noviny ignorovaly nehumánní zacházení s německou minoritou. V podkapitole „divoký odsun“ je ukázáno, že se o násilnostech vůči Němcům v daných periodikách nemluvalo. Noviny neinformovaly veřejnost o podrobnostech jednotlivých odsunových akcí, například o brněnském vyhnání tamějších Němců, o podmínkách v internačních táborech, o lynčích a hromadných vraždách, jemuž bylo německé obyvatelstvo vystaveno, ani o počtu obětí, které si toto období vyžádalo. Došlo-li ve zkoumaných novinách a ve vládních prohlášeních k přiznání nepatřičného chování, potom byly tyto záležitosti bagatelizovány. Stejně tak se Edvard Beneš a Zdeněk Fierlinger snažili zamlžovat skutečný stav průběhu odsunu do srpna 1945, tedy v jakém množství byli Němci z československého území před Postupimí již „evakuováni“. V případě odsunutých Němců se podle jejich slov jednalo o „nejaktivnější nacisty“ nebo „dobrovolné uprchlíky“. Protiněmecké excesy byly označeny za výjimečné případy. V projevech veřejných činitelů, které byly ve zkoumaných novinách otisknuty, je vidět častá protimluva. Na jednu stranu se zasazovali o to, že odsun probíhá spořádaně a lidsky, na druhou stranu zmínili, že se „tu a tam“ nezachází s Němci tak, jak by mělo. Obě periodika rozporuplné projevy politiků nekomentovala a nezpochybňovala. Přesto Svobodné noviny přinášely, na rozdíl od Rudého práva, zmínky o podobnosti s nacistickými praktikami, ačkoliv tyto případy nekonkretizovaly, více nerozváděly a především nekritizovaly. Poukazovaly však na hrozbu, která z takového chování pro demokratickou republiku vyplývá.

Bylo také zajímavé porovnat články před postupimskou konferencí a po ní. Rudé právo svůj přístup k německé otázce nezměnilo. Před konferencí publikovalo dvacet pět článků, po konferenci třicet, dohromady tedy padesát pět článků týkajících se daného tématu, v nichž nebyly odsun Němců a chování vůči nim zpochybňovány. U Svobodných novin však můžeme vidět od srpna změnu. Před Postupimí bylo publikováno patnáct, od srpna čtyřicet jedna článků. Po postupimské konferenci došlo v těchto novinách k výraznému otevření tématu a zprávy se zaměřovaly na samotný odsun Němců více, než tomu bylo do srpna, kdy se články zabývaly spíše německou otázkou obecně. V druhé části zkoumaného období se objevily již uvedené zmínky o nehumánní formě odsunu. Svobodné noviny také více publikovaly zprávy západních velmocí, nicméně většinou ty, které se zastávaly československého požadavku sudetské Němce odsunout a způsob jeho provedení

nekritizovaly. Ačkoliv redakce upozorňovala i na silné negativní ohlasy ze Západu, nebyla veřejnost zpravena o tom, co přesně zahraniční tisk kritizoval, tudíž, co bylo podle něj na postavení Němců nedostačující. Rudé právo na zahraniční kritiku reagovalo snahou o diskreditaci západních velmocí a nevedlo ani ty články vyjadřující k ČSR kladný vtaah, které uveřejnily Svobodné noviny.

Souhrnně je možné zhodnotit mediální reflexi odsunu Němců v Rudém právu a Svobodných novinách jako konformní s vládními plány. Německé obyvatelstvo bylo třeba podle zkoumaného tisku odsunout za každou cenu. Veřejnost nebyla o událostech týkajících se německé otázky zpravována, v určených novinách se k ní dostávaly jen obecně formulované a často zlehčované či zamlžované informace. Obě periodika neuváděla žádná fakta, která by mohla princip odsunu Němců zpochybnit. Přes počáteční očekávání se v tomto ohledu zkoumané deníky nelišily a to i přesto, že Svobodné noviny neměly být usměřňovány žádnou politickou mocí.

8. Bibliografie

8.1. Prameny

BENEŠ, Edvard. *Odsun Němců z Československa: výbor z Pamětí, projevů a dokumentů 1940- 1947*. 2. vyd. Praha: Dita, 2002. 237 s. ISBN 80-85926-34-2.

Rudé právo: Ústřední orgán Komunistické strany Československa. Praha: Ústřední výbor KSČ, 1945. ISSN 0032-6569.

Svobodné noviny: List Sdružení kulturních organizací. Praha: Sdružení kulturních organizací, 1945. ISSN 1802-6273

8.2. Literatura

ARBURG, Adrian von – STANĚK, Tomáš (ed). *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů I., Češi a Němci do roku 1945: Úvod k edici*. 1. vyd. Středokluky: Zdeněk Susa, 2010. 376 s. ISBN 978-80-86057-66-8.

ARBURG, Adrian von – STANĚK, Tomáš (ed). *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů. Díl II., svazek 1, Duben – srpen/září 1945: „Divoký odsun“ a počátky osídlování*. 1. vyd. Středokluky: Zdeněk Susa, 2011. 957 s. ISBN 978-80-86057-67-5.

BARTOŠEK, Jaroslav. *Základy žurnalistiky*. 1. vyd. Zlín: Univerzita Tomáše Bati, Fakulta multimediálních komunikací, 2002. 109 s. ISBN 80-7318-059-6.

BEDNAŘÍK, Petr – JIRÁK, Jan – KÖPPLOVÁ, Barbara. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011. 439 s. ISBN 978-80-247-3028-8.

BEDNAŘÍK, Petr - CEBE, Jan. Řízení českých médií v letech 1945-1948. In: SEKERA, M., ed. *Sborník Národního muzea v Praze*. 1. vyd. Praha: Národní muzeum, 2006, s. 32-36.

BENDA, Josef. *Vlastnictví periodického tisku v České republice v letech 1989- 2006*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2007. 273 s. ISBN 978-80-246-1387-1.

BENEŠ, Zdeněk. *Rozumět dějinám: vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848 – 1948*. 2., opr. vyd. Praha: Gallery, 2002. 304 s. ISBN 80-86010-60-0.

BERÁNKOVÁ, Milena. *Dějiny československé žurnalistiky*. 1. vyd. Praha: Novinář, 1988. 315 s.

BRANDES, Detlef. *Cesta k vyhnání 1938 – 1945: Plány o rozhodnutí o „transferu“ Němců z Československa a z Polska*. 1. vyd. Praha: Prostor, 2002. 499 s. ISBN 80-7260-070-2.

DOLEJŠÍ, Vojtěch. *Třicet let bojů za socialismus*. 1. vyd. Praha: Svoboda, 1951. 146 s.

DRÁPALA, Milan. *Na ztracené vartě Západu: antologie české nesocialistické publicistiky z let 1945 – 1948*. 1. vyd. Praha: Prostor, 2000. 682 s. ISBN 80-7260-046-X.

HROCH, Miroslav. *Úvod do studia dějepisu*. 1. vyd. Praha: SPN, 1985. 304 s.

CHURANĚ, Milan. *Postupim a Československo: mýtus a skutečnost*. 1. vyd. Praha: Libri, 2001. 157 s. ISBN 80-7277-062-4.

JÍLEK, Viktor. *Žurnalistické texty jako výsledek působení jazykových a mimojazykových vlivů*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009. 120 s. ISBN 978-80-244-2218-3.

KONČELÍK, Jakub – VEČEŘA, Pavel – ORSÁG, Petr. *Dějiny českých médií 20. století*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010. 310 s. ISBN 978-80-7367-698-8.

KOSATÍK, Pavel. *Ferdinand Peroutka: pozdější život (1938-1978)*. 1. vyd. Praha; Litomyšl: Paseka, 2000. 315 s. ISBN 80-7185-294-5.

KUČERA, Jaroslav. *Odsun nebo vyhnání?*. 1. vyd. Praha: H & H, 1992. 39 s. ISBN 80-85467-32-1.

PERNES, Jiří. *Svět lidových novin 1893 – 1993: stoletá kapitola z dějin české žurnalistiky, kultury a politiky*. 1. vyd. Praha: Lidové noviny ve spolupráci s NLN, 1993. 143 s. ISBN 80-7106-056-9.

STANĚK, Tomáš. *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa: (1948-1948): studijní materiál*. 1. vyd. Ostrava: Amosium servis, 1992. 111 s. ISBN 80-85498-04-9.

STANĚK, Tomáš. *Odsun Němců z Československa 1945 – 1947*. 1. vyd. Praha: Academia: Naše vojsko, 1991. 536 s. ISBN 80-200-0328-2.

ZIMMERMANN, Volker. *Sudetští Němci v nacistickém státě: politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938-1945)*. 1. vyd. Praha: Prostor: Argo, 2001. 577 s. ISBN 80-7203-390-5 (Argo), 80-7260-055-9 (Prostor).

8.3. Internetové zdroje

KOŘALKA, Jiří. Mitteleuropa Friedricha Naumanna jako plán německé hegemonie v Evropě za první světové války. *Dělský potápěč* [online]. 10. 12. 2009. [cit. 2013-11-16]. Dostupné z: <http://deliandiver.org/2009/12/mitteleuropa-friedricha-naumanna-jako-plan-nemecke-hegemonie-v-evrope-za-prvni-svetove-valky.html>

Přílohy

Seznam příloh

PŘÍLOHA č. 1: Protokol z konference představitelů tří velmocí v Postupimi 2. srpna 1945

PŘÍLOHA č. 2: Seznam použitých článků z deníku Rudé právo

PŘÍLOHA č. 3: Seznam použitých článků z deníku Svobodné noviny

PŘÍLOHA č. 1: Protokol z konference představitelů tří velmocí v Postupimi 2. srpna 1945

XII. kapitola o „transferu“ Němců z ČSR, Polska a Maďarska

Po prozkoumání otázky s veškerých stránek uznávají všechny tři vlády, že odsun do Německa německého obyvatelstva nebo jeho složek, zbývajících v Polsku, ČSR a Maďarsku, bude muset být proveden. Shodují se na tom, že všechny prováděné odsuny jest uskutečňovati způsobem spořádaným a lidským.

Protože by příliv většího počtu Němců do Německa zvýšil břemeno ležící již na okupačních úřadech, soudí všechny tři vlády, že spojenecké kontrolní úřady musí především prozkoumati problém se zvláštním zřetelem k otázce spravedlivého rozdělení těchto Němců mezi několik okupačních pásem. V důsledku toho dávají příslušné pokyny svým zástupcům v Kontrolní radě, aby tito svým vládám ohlásili co možná nedříve množství Němců, kteří z Polska, ČSR a Maďarska již do Německa přešli, a aby předložili odhad časových termínů a kontingentů, v nichž by další odsuny s ohledem na nynější situaci v Německu mohly být prováděny.

Československá vláda, polská prozatímní vláda a Kontrolní rada v Maďarsku se současně o usnesení informují a žádají se, aby zatím po dobu, kdy dotčené vlády budou zkoumati zprávy svých zástupců v kontrolní radě, další vypovídání zastavily.

Citováno z: Arburg 2011: 728-729.

PŘÍLOHA č. 2: Seznam použitých článků z deníku Rudé právo

- 1) BAREŠ, G. Aby se již nikdy neopakoval Mnichov. *Rudé právo*, 30. 9. 1945, č. 122, s. 1-2.
- 2) BAREŠ, G. Na soud lidu s válečnými zločinci a zrádci. *Rudé právo*, 13. 7. 1945, č. 56, s. 1.
- 3) BAREŠ, G. O rozšíření a upevnění Národní fronty. *Rudé právo*, 22. 7. 1945, č. 64, s. 1-2.
- 4) BAREŠ, G. Naše svaté právo. *Rudé právo*, 15. 6. 1945, č. 34, s. 1-2.
- 5) (ČTK). Republika – národní stát Čechů a Slováků. *Rudé právo*, 5. 8. 1945, č. 76, s. 2.
- 6) (GB). Ještě k otázce odsunutí Němců z Československa. *Rudé právo*, 27. 9. 1945, č. 120, s. 1-2.
- 7) HÁJEK, J. Národ vykoná svůj soud. *Rudé právo*, 13. 6. 1945, č. 32, s. 1.
- 8) KOŤÁTKO, J. Bílá hora bude odčiněna. *Rudé právo*, 23. 6. 1945, č. 41, s. 1.
- 9) KOUCKÝ, V. Naš list. *Rudé právo*, 14. 6. 1945, č. 33, s. 1-2.
- 10) KREYSA, M. Organisujeme odsun Němců. *Rudé právo*, 4. 12. 1945, č. 177, s. 1.
- 11) (Moskva). Významný sovětský hlas podporuje očištění našich pohraničních krajů. *Rudé právo*, 26. 6. 1945, č. 43, s. 1.
- 12) NOSEK, V. Vyčistíme republiku od nacistů a zrádců! *Rudé právo*, 3. 7. 1945, č. 48, s. 1.
- 13) PICH-TŮMA, M. Partyzáni se sdružují. *Rudé právo*, 7. 9. 1945, č. 103, s. 2.
- 14) (red). Armáda bude lidovou a demokratickou. *Rudé právo*, 2. 6. 1945, č. 23, s. 1-2.
- 15) (red). Bevin o dosunu Němců. *Rudé právo*, 27. 10. 1945, č. 145, s. 1.
- 16) (red). Co lid dokáže, nikdo nedokáže. *Rudé právo*, 26. 5. 1945, č. 17, s. 2.
- 17) (red). Co říkají „naši“ Němci návratu do říše. *Rudé právo*, 20. 10. 1945, č. 139, s. 2.
- 18) (red). (článek uveřejněn bez titulku). *Rudé právo*, 27. 5. 1945, č. 18, s. 1.
- 19) (red). Další rozvoj naší demokratické a lidové revoluce. *Rudé právo*, 14. 11. 1945, č. 160, s. 1-2.
- 20) (red). Dohoda o zestátnění průmyslu. *Rudé právo*, 14. 10. 1945, č. 134, s. 1.
- 21) (red). Konference v Postupimi. *Rudé právo*, 7. 8. 1945, č. 77, s. 1.
- 22) (red). Košický program základem programu nové vlády. *Rudé právo*, 8. 11. 1945, č. 155, s. 1-2.
- 23) (red). Mohutná manifestace pro přátelství se Sovětským svazem. *Rudé právo*, 6. 11., č. 153, s. 1.
- 24) (red). Moskva pro rychlý odsun Němců. *Rudé právo*, 16. 9. 1945, č. 111, s. 1.

- 25) (red). Náš národ se opírá o SSSR. *Rudé právo*, 9. 9. 1945, č. 105, s. 1-2.
- 26) (red). Nedáme se ničím odvrátit od energického řešení otázky Němců a Maďarů. *Rudé právo*, 14. 6. 1945, č. 33, s. 1.
- 27) (red). Němci a Maďaři zbaveni státního občanství. *Rudé právo*, 5. 8. 1945, č. 76, s. 1.
- 28) (red). Neprodleně zkonfiskovat půdu nepřátel národa. *Rudé právo*, 19. 5. 1945, č. 12, s. 1-2.
- 29) (red). O svobodě tisku v Československu. *Rudé právo*, 27. 9. 1945, č. 120, s. 2.
- 30) (red). Český lid souhlasí se zabráním půdy cizákům. *Rudé právo*, 30. 6. 1945, č. 46, s. 2.
- 31) (red). Odkaz Masarykův stvrzuje cestu naší národní revoluce. *Rudé právo*, 15. 9. 1945, č. 110, s. 1-2.
- 32) (red). Odsun Němců bude proveden. *Rudé právo*, 16. 10. 1945, č. 135, s. 2.
- 33) (red). Odsun Němců přesně podle programu vlády. *Rudé právo*, 23. 6. 1945, č. 38, s. 2.
- 34) (red). Pevnou rukou očistíme své pohraničí. *Rudé právo*, 2. 8. 1945, č. 73, s. 1.
- 35) (red). Po návrhu maršála Žukova na odsun Němců z ČSR. *Rudé právo*, 15. 9. 1945, č. 110, s. 2.
- 36) (red). Pout' národa do Lidic. *Rudé právo*, 12. 6. 1945, č. 31, s. 1-2.
- 37) (red). Prozatímní Národní shromáždění se ustavilo. *Rudé právo*, 29. 10. 1945, č. 147, s. 1-2.
- 38) (red). President Dr. E. Beneš v Praze. *Rudé právo*, 17. 5. 1945, č. 10, s. 1-3.
- 39) (red). Prezident republiky v jižních Čechách. *Rudé právo*, 17. 6. 1945, č. 36, s. 1-2.
- 40) (red). Prezident republiky v západních Čechách. *Rudé právo*, 16. 6. 1945, č. 35, s. 1-2.
- 41) (red). Přes 1000 Němců již odsunuto z Plzně. *Rudé právo*, 15. 11. 1945, č. 161, s. 1.
- 42) (red). Rozhodnutí o osudu Německa. *Rudé právo*, 4. 8. 1945, č. 75, s. 1-2.
- 43) (red). Řešení menšinové otázky. *Rudé právo*, 18. 5. 1945, č. 11, s. 2.
- 44) (red). Spojenecká kontrolní rada přijala plán o usazení odsunutých Němců. *Rudé právo*, 22. 11. 1945, č. 167, s. 1.
- 45) (red). Úspěšný týden budování republiky. *Rudé právo*, 5. 8. 1945, č. 76, s. 1-2.
- 46) (red). Velká manifestace českých kulturních pracovníků. *Rudé právo*, 31. 5. 1945, č. 21, s. 1-2.
- 47) (red). Velkorysou osidlovací akcí počestit naše pohraničí. *Rudé právo*, 21. 9. 1945, č. 115, s. 1.
- 48) (red). Vyhláška o přechovávání Němců. *Rudé právo*, 28. 8. 1945, č. 94, s. 4.
- 49) (red). Vypořádáme se s pátou kolonou. *Rudé právo*, 2. 8. 1945, č. 73, s. 1.
- 50) (red). Výsledky jednání v Moskvě. *Rudé právo*, 3. 7. 1945, č. 48, s. 1-2.

- 51) (red). Zločin německého podzemí. *Rudé právo*, 4. 8. 1945, č. 75, s. 2.
- 52) (Reuter). Angličtí poslanci pro zastavení odsunu Němců. *Rudé právo*, 11. 10. 1945, č. 131, s. 1.
- 53) (Reuter). Do roka provést odsun Němců. *Rudé právo*, 8. 9. 1945, č. 104, s. 1.
- 54) (Reuter). Náš požadavek odsunu Němců zásadně uznán. *Rudé právo*, 3. 8. 1945, č. 74, s. 1.
- 55) (Reuter). Odsun Němců začne 15. října. *Rudé právo*, 9. 10. 1945, č. 129, s. 1.
- 56) (Reuter). Vláda předložila spojencům podrobný plán o odsunu Němců. *Rudé právo*, 7. 9. 1945, č. 103, s. 2.
- 57) (sp). Nové zločiny Němců v pohraničí. *Rudé právo*, 1. 8. 1945, č. 72, s. 1.
- 58) SPURNÝ, G. Cesta k národnímu státu. *Rudé právo*, 5. 8. 1945, č. 76, s. 1.
- 59) TOMÁŠ, G. Národ při díle spravedlnosti. *Rudé právo*, 8. 9. 1945, č. 104, s. 1.
- 60) (U.P.). Angličané a odsun Němců. *Rudé právo*, 12. 10. 1945, č. 132, s. 2.
- 61) (vn). Celá německá obec za trest vystěhována. *Rudé právo*, 27. 7. 1945, č. 68, s. 2.
- 62) (vn). Očistíme nemilosrdně naše pohraničí od německých vlkodlaků. *Rudé právo*, 11. 7. 1945, č. 54, s. 1.
- 63) VODIČKA, A. Odsun Němců se uskutečňuje. *Rudé právo*, 12. 10. 1945, č. 132, s. 3.

PŘÍLOHA č. 3: Seznam použitých článků z deníku Svobodné noviny

- 1) (APS). Přípravy k odsunu Němců. *Svobodné noviny*, 21. 10. 1945, roč. 1, č. 127, s. 2.
- 2) Čáda, F. Česká jména v českém pohraničí. *Svobodné noviny*, 12. 8. 1945, roč. 1, č. 69, s. 1.
- 3) (ČTK). Bílá hora se odčiňuje. *Svobodné noviny*, 3. 7. 1945, roč. 1, č. 35, s. 2.
- 4) (ČTK). Film – věc národní výchovy. *Svobodné noviny*, 14. 8. 1945, roč. 1, č. 70, s. 1.
- 5) (ČTK). Francouzský tisk o Československu. *Svobodné noviny*, 28. 11. 1945, roč. 1, č. 159, s. 2.
- 6) (ČTK). Ministr vnitra o novém dekretu. *Svobodné noviny*, 5. 8. 1945, roč. 1, č. 63, s. 2.
- 7) (ČTK). Naše práce a naše vyhlídky. *Svobodné noviny*, 7. 8. 1945, roč. 1, č. 64, s. 1.
- 8) (ČTK). „Nekrvavá revoluce“ v Československu. *Svobodné noviny*, 14. 11. 1945, roč. 1, č. 147, s. 1.
- 9) (ČTK). Prezident republiky o aktuálních otázkách. *Svobodné noviny*, 23. července 1945, roč. 1, č. 52, s. 1.
- 10) (ČTK). Prezident dr. Beneš o odsunu Němců. *Svobodné noviny*, 16. 10. 1945, roč. 1, č. 122, s. 1.
- 11) (ČTK). Předseda vlády o své návštěvě v Londýně. *Svobodné noviny*, 11. 9. 1945, roč. 1, č. 93, s. 1.
- 12) (ČTK). Přípravy k odsunu Němců. *Svobodné noviny*, 12. 10. 1945, roč. 1, č. 119, s. 2.
- 13) (ČTK). Těšínsko, Kladsko, Ratibořsko a Hlubčicko. *Svobodné noviny*, 4. 7. 1945, roč. 1, č. 36, s. 1.
- 14) (ČTK). Ústecká katastrofa dílem páté kolony. *Svobodné noviny*, 3. 8. 1945, roč. 1, č. 61, s. 1.
- 15) (ČTK). Veliká škoda v Ústí n. L. *Svobodné noviny*, 5. 8. 1945, roč. 1, č. 63, s. 2.
- 16) (ČTK). Zdárné úsilí naší vlády a našeho lidu. *Svobodné noviny*, 12. 7. 1945, roč. 1, č. 42, s. 1.
- 17) DUFF, S. G. Žalostný stav sudetských Němců? *Svobodné noviny*, 28. 12. 1945, roč. 1, č. 182, s. 2.
- 18) (e.w., ČTK). Němci z ČSR do sovětského pásma. *Svobodné noviny*, 16. 12. 1945, roč. 1, č. 174, s. 2.
- 19) (is). Odsun karlovarských Němců. *Svobodné noviny*, 25. 10. 1945, roč. 1, č. 130, s. 2.
- 20) (jm). Bílá hora se odčiňuje. *Svobodné noviny*, 24. 6. 1945, roč. 1, č. 29, s. 1.

- 21) (jr). Pro shodu s Rakouskem a Maďarskem. *Svobodné noviny*, 29. 8. 1945, roč. 1, č. 82, s. 2.
- 22) (K). Dějinný význam dekretu o Němcích a Maďarech. *Svobodné noviny*, 7. 8. 1945, roč. 1, č. 64, s. 2.
- 23) KARLÍK, J. Bacil, jež vyhubí právníky. *Svobodné noviny*, 27. 7. 1945, roč. 1, č. 55, s. 1.
- 24) KHÁŠ, L. Vina a spravedlnost. *Svobodné noviny*, 7. 8. 1945, roč. 1, č. 64, s. 1.
- 25) KLINGER, E. Tažení proti transferu. *Svobodné noviny*, 14. 10. 1945, roč. 1, č. 121, s. 2.
- 26) KŮNZL-JIZERSKÝ, R. Před sedmi lety. *Svobodné noviny*, 28. 9. 1945, roč. 1, č. 108, s. 1.
- 27) LANGER, F. O hodných Němcích. *Svobodné noviny*, 1. 8. 1945, roč. 1, č. 59, s. 1.
- 28) LOUBAL, F. Svoboda tisku. *Svobodné noviny*, 5. 7. 1945, roč. 1, č. 37, s. 1.
- 29) MATĚJKA, L. Němci viděni z Francie. *Svobodné noviny*, 19. 10. 1945, roč. 1, č. 125, s. 2.
- 30) MATĚJKA, L. Prubířský kámen. *Svobodné noviny*, 13. 9. 1945, roč. 1, č. 95, s. 1.
- 31) (mb). O svobodě. *Svobodné noviny*, 5. 10. 1945, roč. 1, č. 113, s. 3.
- 32) MELNIKOVÁ-PAPOUŠKOVÁ, N. Trest nebo požehnutí. *Svobodné noviny*, 17. 10. 1945, roč. 1, č. 123, s. 1.
- 33) MIALL, R. L. Jak se jevíme jiným. *Svobodné noviny*, 8. 9. 1945, roč. 1, č. 91, s. 2.
- 34) (n). Odsun Němců z Československa. *Svobodné noviny*, 22. 11. 1945, roč. 1, č. 154, s. 1.
- 35) (n, Reuter). Pohyb obyvatelstva v Německu. *Svobodné noviny*, 21. 11. 1945, roč. 1, č. 153, s. 2.
- 36) New Statesman and Nation. Angličan se dívá na Čechy a Němce. *Svobodné noviny*, 17. 10. 1945, roč. 1, č. 123, s. 1-2.
- 37) PEROUTKA, F. Dědictví. *Svobodné noviny*, 14. 9. 1945, roč. 1, č. 96, s. 1.
- 38) PEROUTKA, F. Dík minulosti. *Svobodné noviny*, 28. 10. 1945, roč. 1, č. 133, s. 1.
- 39) PEROUTKA, F. Hlavní potřeba. *Svobodné noviny*, 7. 10. 1945, roč. 1, č. 115, s. 1.
- 40) PEROUTKA, F. Nemůžeme jinak. *Svobodné noviny*, 21. 10. 1945, roč. 1, č. 127, s. 1.
- 41) (red). Naše cesta. *Svobodné noviny*, 16. 9. 1945, roč. 1, č. 98, s. 1.
- 42) (red). Prezidentova návštěva v Plzni. *Svobodné noviny*, 16. 6. 1945, roč. 1, č. 22, s. 2.
- 43) (red). Prezidentův návrat do Prahy. *Svobodné noviny*, 7. 9. 1945, roč. 1, č. 90, s. 1.
- 44) (red). Sbratření slovanských národů. *Svobodné noviny*, 6. 7. 1945, roč. 1, č. 38, s. 2.
- 45) (red). Spoluobčané! *Svobodné noviny*, 28. 6. 1945, roč. 1, č. 32, s. 3.
- 46) (red). Věřit v doby lepší! *Svobodné noviny*, 27. 12. 1945, roč. 1, č. 181, s. 1.
- 47) (red). Zatímní úprava českého tisku. *Svobodné noviny*, 22. 9. 1945, roč. 1, č. 103, s. 2.

- 48) (Reuter). Československé nejbližší úkoly. *Svobodné noviny*, 8. 9. 1945, roč. 1, č. 91, s. 1.
- 49) (Reuter, ČTK). ČSR plní postupimské požadavky. *Svobodné noviny*, 13. 10. 1945, roč. 1, č. 120, s. 1.
- 50) (Reuter). Další odsun Němců připraven. *Svobodné noviny*, 10. 10. 1945, roč. 1, č. 117, s. 1.
- 51) (Reuter). Jak bude spravováno Německo. *Svobodné noviny*, 5. 8. 1945, roč. 1, č. 63, s. 2.
- 52) (Reuter, ČTK). Nepolepšitelní nacisté. *Svobodné noviny*, 25. 7. 1945, roč. 1, č. 53, s. 1.
- 53) (Reuter). Odsun Němců bude proveden do roka. *Svobodné noviny*, 9. 9. 1945, roč. 1, č. 92, s. 1.
- 54) (Reuter). Rozdělení Němců do okupačních oblastí. *Svobodné noviny*, 11. 12. 1945, roč. 1, č. 169, s. 1.
- 55) (Reuter, k). Významná rozhodnutí v Postupimi. *Svobodné noviny*, 4. 8. 1945, roč. 1, č. 62, s. 1.
- 56) (sn). 28. říjen triumfem prezidenta – Budovatele. *Svobodné noviny*, 29. 10. 1945, roč. 1, č. 134, s. 1-2.
- 57) (sn). Budujeme znovu svou republiku. *Svobodné noviny*, 31. 10. 1945, roč. 1, č. 136, s. 1.
- 58) (sn). Proč je odsun Němců nezbytný. *Svobodné noviny*, 4. 11. 1945, roč. 1, č. 139, s. 1.
- 59) (sn). Transfer je soustavně připravován. *Svobodné noviny*, 16. 10. 1945, roč. 1, č. 122, s. 1.
- 60) STLOUKAL, K. Na rozhraní věků. *Svobodné noviny*, 1. 7. 1945, roč. 1, č. 34, s. 1.
- 61) STMÍVAL, K. Odsun Němců je nezbytný. *Svobodné noviny*, 20. 10. 1945, roč. 1, č. 126, s. 2.
- 62) (šk). Vzorně provedený odsun. *Svobodné noviny*, 15. 11. 1945, roč. 1, č. 148, s. 2.
- 63) (TASS). Velké porozumění v Sovětském svazu pro nejpálčivější otázku našeho státu. *Svobodné noviny*, 27. 6. 1945, roč. 1, č. 31, s. 2.
- 64) ÚLEHLA, V. Jak to chápat. *Svobodné noviny*, 6. 7. 1945, roč. 1, č. 38, s. 1.
- 65) (vl). Velký požár v Ústí nad Labem. *Svobodné noviny*, 2. 8. 1945, roč. 1, č. 60, s. 1.
- 66) (zas). Amerika důvěřuje novému Československu. *Svobodné noviny*, 20. 10. 1945, roč. 1, č. 126, s. 2.
- 67) (zas). Prezident republiky o časových otázkách. *Svobodné noviny*, 11. 10. 1945, roč. 1, č. 118, s. 1.